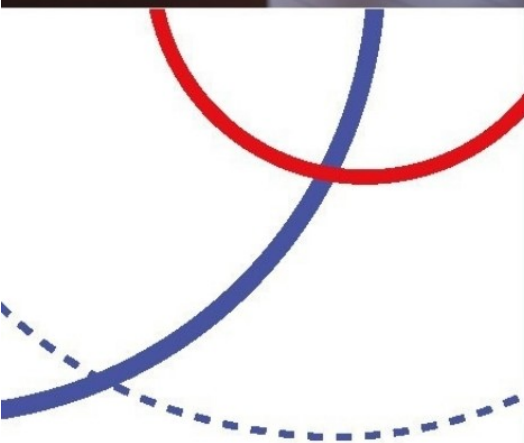

research
solutions
strategy

Raport końcowy dla badania ewaluacyjnego on-going dla programów SAM

„Mieszkanie dla absolwenta”

ASMRESEARCH.PL

Październik 2025

Zamawiający:

Państwowy Fundusz

Rehabilitacji Osób

Niepełnosprawnych

(PFRON)

Państwowy Fundusz
Rehabilitacji Osób
Niepełnosprawnych

Spis treści

Raport końcowy dla badania ewaluacyjnego on-going dla programów SAM „Mieszkanie dla absolwenta”	1
Wykaz skrótów i definicji.....	3
Streszczenie	5
Wstęp	8
Metodologia	9
Problematyka badawcza	9
Podmiot badania	9
Zakres ewaluacji	9
Metody i techniki badawcze	11
Dobór próby badawczej	12
Pytania badawcze.....	13
Informacje o programie.....	18
Wyniki przedmiotowego badania	33
Charakterystyka respondentów	33
Etap naboru wniosków.....	39
Obsługa programu.....	52
Efekty realizacji programów.....	56
Podsumowanie	64
Wnioski i rekomendacje z przeprowadzonych badań.....	68
Spis tabel i wykresów	73

Wykaz skrótów i definicji

JST – Jednostka Samorządu Terytorialnego.

NGO – organizacja pozarządowa.

PCPR – Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie.

PFRON – Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

Response rate (poziom realizacji próby) – wskaźnik efektywnej realizacji sondażu; określa procent zrealizowanych wywiadów w stosunku do ich całej założonej liczby (wielkości wylosowanej próby).

Definicje programu „Samodzielność – Aktywność – Mobilność!” Mieszkanie dla absolwenta

Beneficjent – adresat programu, który uzyskał dofinansowanie.

Dofinansowanie – pomoc finansowa ze środków PFRON udzielona przez samorząd powiatowy.

Realizator programu – samorząd powiatowy realizujący program „Samodzielność – Aktywność – Mobilność!” Mieszkanie dla absolwenta

Wnioskodawca – adresat programu, który wnioskuje o dofinansowanie;

Wskaźnik osiągnięcia celu – ocena jakości, skuteczności i efektywności Programu.

Definicje programu „Samodzielność – Aktywność – Mobilność!” Mieszkanie dla absolwenta

Aktywne poszukiwanie pracy – konkretne starania, które osoba poczyniła aby znaleźć pracę, tzn. m.in. podjęła jedno z następujących działań: zamieszczanie lub odpowiadanie na ogłoszenia, w tym także korzystanie z aplikacji i portali umożliwiających poszukiwanie pracy znajdujących się w Internecie, przeglądanie ogłoszeń, poszukiwanie pracy poprzez krewnych, znajomych lub bezpośrednio w zakładach pracy, poszukiwanie pracy poprzez powiatowy urząd pracy lub prywatne biuro pośrednictwa pracy, uczestniczenie w testach, rozmowach kwalifikacyjnych, podjęcie starań o zorganizowanie własnego miejsca pracy.

Beneficjent – adresat programu, który uzyskał dofinansowanie.

Dofinansowanie – pomoc finansowa ze środków PFRON udzielona przez samorząd powiatowy.

Koszt wynajmu – czynsz najmu przedmiotu dofinansowania oraz koszty związane z jego eksploatacją, w tym: opłaty za ogrzewanie lokalu oraz części wspólnych, opłaty za energię elektryczną w lokalu oraz w częściach wspólnych, opłaty za wywóz śmieci, opłaty za sprząatanie części wspólnych budynku, ubezpieczenie nieruchomości, opłaty za eksploatację części wspólnych, opłaty za konserwację urządzeń technicznych, fundusz remontowy – tylko w części przypadającej na beneficjenta.

Przedmiot dofinansowania – lokal mieszkalny lub dom jednorodzinny wynajmowany przez beneficjenta samodzielnie lub wspólnie z innymi osobami fizycznymi na cele mieszkaniowe, przy spełnieniu następujących warunków: beneficjent faktycznie zamieszkuje w przedmiocie dofinansowania, na każdego najemcę przypada nie mniej niż 20 m² powierzchni użytkowej, umowę najmu sporządzono na piśmie, a beneficjent jest w niej wskazany jako najemca lub jeden z najemców, w umowie najmu podpisanej przez wszystkie strony umowy wskazano wysokość czynszu i innych opłat, jeśli występują, czynsz wnoszony jest przez beneficjenta na wskazany w umowie najmu rachunek bankowy lub rachunek w spółdzielczej kasie oszczędnościowo–rozliczeniowej.

Realizator programu – samorząd powiatowy realizujący program Samodzielność – Aktywność – Mobilność!” Mieszkanie dla absolwenta.

Wnioskodawca – adresat programu, który wnioskuje o dofinansowanie.

Wskaźnik osiągnięcia celu – ocena jakości, skuteczności i efektywności programu.

Zatrudnienie: stosunek pracy na podstawie umowy lub umów o pracę, stosunek pracy na podstawie powołania, wyboru, mianowania lub spółdzielczej umowy lub umów o pracę, działalność rolniczą w rozumieniu ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, działalność gospodarczą w rozumieniu ustawy z dnia 6 marca 2018 r. Prawo przedsiębiorców, zatrudnienie na podstawie umowy lub umów cywilnoprawnych, ile tak rozumiane co najmniej jedno z wyżej wymienionych form zatrudnienia trwa co najmniej 3 miesiące oraz w przypadku lit. a), b) i e) określone w umowie lub umowach wynagrodzenie jest łącznie nie niższe od wynagrodzenia minimalnego (w rozumieniu ustawy z dnia 10 października 2002 r. o minimalnym wynagrodzeniu za pracę), a w przypadku lit. c) i d) średniego przychodu z okresu ostatnich 3 miesięcy poprzedzających złożenie wniosku.

Streszczenie

Ewaluacja, której wyniki zaprezentowano w tym raporcie, miała charakter ogólnopolski i została przeprowadzona w formule on-going, co oznacza, że jej celem było nie tylko podsumowanie dotychczasowych efektów, ale również identyfikacja obszarów wymagających usprawnień, zmian, w trakcie trwania programu. Główne obszary badawcze dotyczyły wpływu programu na niezależność życiową, aktywność zawodową i społeczną beneficjentów, a także barier i trudności napotykanych na poszczególnych etapach realizacji wsparcia.

W badaniu przyjęto metodologię opartą na zasadach triangulacji metod ilościowych (CATI/CAWI) i jakościowych (IDI oraz FGI), co pozwoliło na uchwycenie zróżnicowanych perspektyw interesariuszy programu. Przeprowadzono także analizę desk research. Próba badawcza objęła beneficjentów programu, przedstawicieli samorządów powiatowych, oddziałów PFRON oraz Biura PFRON. W sumie przeprowadzono 10 wywiadów IDI z beneficjentami, 5 z realizatorami, 3 z przedstawicielami oddziałów PFRON, 1 z Biurem PFRON oraz 1 FGI online. Dodatkowo zrealizowano 80 wywiadów CATI/CAWI z beneficjentami (co stanowi 37,7% wszystkich beneficjentów). Dobór próby uwzględniał różnorodność geograficzną, typy niepełnosprawności oraz poziom aktywności zawodowej respondentów. Analiza desk research objęła również dokumentację programową oraz dostępne dane statystyczne dotyczące przedmiotu badania.

Analiza wyników badania pozwala stwierdzić, że program „Mieszkanie dla absolwenta” przyczynia się do realizacji jego podstawowego celu, jakim jest wspieranie młodych osób z niepełnosprawnościami w osiąganiu samodzielności życiowej. Uczestnicy badań wskazywali, że dzięki udziałowi w programie poprawiły się ich warunki mieszkaniowe, zwiększyła się niezależność. Respondenci wskazywali także na zwiększenie możliwości aktywnego uczestnictwa w życiu zawodowym i społecznym. Dla wielu uczestników była to pierwsza okazja do zamieszkania poza domem rodzinnym, co stanowiło ważny krok w kierunku dorosłości i samodzielności. Wynajmowane lokale były oceniane przede wszystkim jako nowoczesne, dobrze wyposażone i odpowiednio przystosowane do potrzeb osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności. Szczególnie doceniano ich lokalizację – bliskość uczelni, miejsc pracy i usług publicznych w dużych miastach sprzyjała rozwojowi tak społecznemu jak i zawodowemu.

Program przyczynił się do zwiększenia aktywności zawodowej jego uczestników; ponad połowa respondentów zadeklarowała, że udział w programie umożliwił im podjęcie pracy, co pozytywnie wpłynęło także na ich dobrostan psychiczny.

Jednym z celów badania było określenie barier/ trudności związanych z realizacją programu. Bariery te dotyczyły różnych etapów realizacji programu. Na etapie aplikowania sporadycznie wskazywano na trudności; jeżeli już do nich dochodziło, to były one związane z formalnościami, złożonością procedur oraz niejasnymi, w oczach beneficjentów,

wymaganiami dotyczącymi zatrudnienia. Podkreślić należy, że wskazanie tych wymogów jako bariery było spowodowane błędną ich interpretacją przez realizatorów, nie stanowiło zaś obiektywnej bariery.

Podkreślić należy, że w dużych miastach program był wdrażany intensywnie i przynosił wymierne efekty. Natomiast w mniejszych powiatach jego realizacja była ograniczona; głównie z powodu braku dostępnych mieszkań, niskiego poziomu promocji oraz trudności w spełnieniu formalnych kryteriów przez potencjalnych uczestników. W wielu przypadkach środki przeznaczone na realizację programu nie były w pełni wykorzystywane. Jak pokazało badanie, niektórzy realizatorzy mylnie interpretowali niektóre zapisy czy zasady programu, co mogło wpływać na chaos informacyjny.

Tylko część uczestników korzystała z usług takich jak doradztwo zawodowe, pomoc psychologiczna czy dofinansowanie edukacji (należy zaznaczyć, że program nie przewidywał takich form rozwoju; działania te podejmowali beneficjenci w ramach rozwoju osobistego).

Pomimo wysokiej wartości i waloru społecznego programu, stopień realizacji zakładanego wskaźnika pn. liczba osób, która podjęła zatrudnienie w trakcie trwania Programu (2500 osób) jest stosunkowo niski. Spośród 80 beneficjentów biorących udział w badaniu, zatrudnienie podjęło 47 osób, natomiast 12 osób już było zatrudnionych w momencie przystąpienia do programu (łącznie 59 osób, czyli 73,7%). Oznacza to, że aby uzyskać zakładany wskaźnik (2500 osób) należałoby objąć wsparciem aż 3 392 osoby. Dane statystyczne pokazują, że aktywność zawodowa osób z niepełnosprawnościami pozostaje w Polsce na niskim poziomie – w 2024 roku jedynie 30,5% osób w wieku 16–64 lata było zatrudnionych (GUS), co oznacza, że blisko 70% tej grupy pozostaje poza rynkiem pracy. W tym kontekście założenie osiągnięcia tak wysokiego wskaźnika zatrudnienia w programie może stanowić trudność, zwłaszcza że program obejmuje on osoby ze znacznym stopniem niepełnosprawności, które napotykać mogą dodatkowe bariery w podjęciu pracy.

Podsumowując, rekomenduje się kontynuację programu „Mieszkanie dla absolwenta”, który okazał się skutecznym narzędziem wspierającym aktywizację zawodową osób z niepełnosprawnościami. Jednocześnie wskazane jest rozważenie dostosowania przyjętego wskaźnika zatrudnienia do realiów społeczno-demograficznych, ponieważ obecny cel może nie być możliwy do zrealizowania w kontekście grupy docelowej. Program powinien zostać rozszerzony o osoby z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, co zwiększy jego dostępność i efektywność.

W obszarze promocji zaleca się prowadzenie działań informacyjnych w sposób cykliczny i intensywny, szczególnie na poziomie powiatów, z wykorzystaniem lokalnych mediów i zaangażowaniem jednostek samorządu terytorialnego. W zakresie obsługi programu rekomenduje się wzmocnienie komunikacji pomiędzy realizatorami a PFRON.

Na etapie naboru wniosków należy utrzymać prostą i przejrzystą procedurę, jednocześnie eliminując rozbieżności interpretacyjne poprzez cykliczne szkolenia i spotkania informacyjne dla realizatorów.

Wstęp

Niniejszy raport składa się z kilku zasadniczych części. W pierwszym rozdziale przedstawiono metodologię badania: cele i problematykę badawczą, opis technik badawczych i doboru próby do badania.

Kolejny rozdział zawiera wyniki analizy desk research; przeanalizowano w nim dokumentację programową, dane statystyczne dotyczące przedmiotu badania. Analiza ta stanowi swoisty wstęp do dalszych części raportu: umożliwia ponadto zrozumienie kontekstu wdrażania programu oraz identyfikacja jego formalnych założeń i mechanizmów operacyjnych. W kolejnym rozdziale zaprezentowano wyniki przedmiotowego badania ilościowego oraz jakościowego, obejmujące charakterystykę respondentów – odbiorców wsparcia, w tym ich doświadczenia związane z procesem składania wniosku czy korzystania ze wsparcia. W rozdziale znajdują się, także wyniki badania dotyczące źródła informacji o programie, napotkanych trudności, oceny jakości obsługi, potrzeb mieszkaniowych. Dane o charakterze ilościowym zestawiono z wypowiedziami uczestników badań jakościowych, w tym wyniki analizy wywiadów pogłębionych z beneficjentami, realizatorami programu, przedstawicielami oddziałów PFRON oraz Biura PFRON oraz wyniki analizy wywiadu FGI. Analizę jakościową wzbogacono odpowiednimi cytatami z wywiadów. Każdy z tych podrozdziałów zawiera analizę doświadczeń oraz rekomendacji poszczególnych grup, uwzględniając różnice regionalne oraz organizacyjne.

W ostatnim rozdziale przedstawiono wnioski i powiązane z nimi rekomendacje, które syntetyzują zebrane dane i wskazują kierunki możliwych usprawnień poprawiających efektywność i skuteczność programu.

Metodologia

Problematyka badawcza

Celem ogólnopolskiego badania ewaluacyjnego typu on–going dotyczącego programu SAM „Mieszkanie dla absolwenta” jest ocena ich dotychczasowej skuteczności, jakości oraz efektywności w realizacji założeń programowych. Badanie ma również na celu określenie wpływu tych działań na poprawę jakości życia osób z niepełnosprawnościami, ze szczególnym uwzględnieniem ich roli w procesie aktywizacji zawodowej i społecznej oraz w usamodzielnianiu się beneficjentów.

Ewaluacja ma za zadanie wskazać zarówno mocne strony programu, jak i obszary wymagające udoskonalenia. Ważnym elementem analizy będzie ocena stopnia realizacji wyznaczonych wskaźników:

- ilościowych – liczba osób, które otrzymały wsparcie w ramach programu,
- finansowych – poziom wykorzystania środków w odniesieniu do zaplanowanego budżetu.

W ramach badania został przeanalizowany zakres udzielanego wsparcia, zasady finansowania, procedury aplikacyjne oraz stosowane mechanizmy realizacyjne. Uwzględniono analizę dokumentacji programowej oraz opinie beneficjentów i instytucji realizujących program, takich jak samorządy powiatowe, oddziały PFRON i Biuro PFRON.

Podmiot badania

Badanie o charakterze jakościowo–ilościowym zostało zrealizowane z udziałem następujących interesariuszy programów:

- Beneficjentów – adresatów programów, osoby z niepełnosprawnościami, które wzięły udział w programach.
- realizatorów programu, w tym przedstawicieli: Samorządów Powiatowych, Oddziałów PFRON, Biura PFRON.

Zakres ewaluacji

Ewaluacja programu ma na celu kompleksową ocenę jego skuteczności, jakości, efektywności i użyteczności, uwzględniając zarówno wymiar indywidualny, jak i systemowy. Analiza obejmuje m.in. stopień realizacji celów, jakość oferowanego wsparcia, efektywność wykorzystania zasobów oraz rzeczywiste rezultaty programu, w tym wpływ na życie beneficjentów. Badanie dostarczy także rekomendacji dotyczących dalszego kształtu programu oraz jego dostosowania do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

Ogólny zakres ewaluacji dla programu „Samodzielność – Aktywność – Mobilność!”
Mieszkanie dla absolwenta:

- a) Skuteczność: Ocena, na ile cele programu są realizowane, w tym stopień zaspokojenia potrzeb osób z niepełnosprawnościami w zakresie stopnia niezależności życiowej i **wpływu** programy na aktywność zawodową i społeczną beneficjentów. W szczególności czy występuje wzrost niezależności beneficjentów oraz wzrost aktywności zawodowej i społecznej, poprzez zapewnienie samodzielnego mieszkania spełniającego indywidualne kryterium dostępności dla beneficjenta,
- b) Jakość: Ocena jakości oferowanego w ramach programu wsparcia, procedur realizacji programu oraz doświadczeń beneficjentów programu.
- c) Efektywność: Ocena zasobów włożonych w realizację programu w stosunku do uzyskanych rezultatów. W szczególności, porównanie kosztów i korzyści programu, z uwzględnieniem zarówno wymiaru finansowego, jak i społecznego. Kryterium powinno również uwzględniać następujące aspekty:
 - i. analiza efektywności programu – w szczególności porównanie nakładów na realizację programu w odniesieniu do liczby składanych wniosków, liczby beneficjentów, którzy skorzystali z programu,
 - ii. opracowanie rekomendacji w zakresie zasadności kontynuacji lub zakończenia programu,
 - iii. opracowanie rekomendacji w zakresie ewentualnej modyfikacji programu, warunków udziału w programie, procedur realizacji programu w celu dostosowania programu do potrzeb beneficjentów a także zoptymalizowania procesu udzielania wsparcia i efektywności programu.
- d) Użyteczność: Ocenia całości rzeczywistych efektów wywołanych przez interwencję (zarówno tych planowanych, jak i nieplanowanych, tzw. ubocznych),
 - i. scharakteryzowanie grupy beneficjentów programów,
 - ii. określenie przyczyn niskiego udziału w OzN w programie, w tym opracowanie propozycji rekomendacji dotyczących możliwych modyfikacji programów w tym zakresie.

Szczegółowy zakres ewaluacji programu obejmuje analizę kluczowych etapów wdrażania, co pozwala na kompleksową ocenę funkcjonowania interwencji. W ramach badania zostaną przeanalizowane takie obszary jak: sposób finansowania programu, działania promocyjne, proces naboru i rozpatrywania wniosków, udzielanie dofinansowania oraz wykorzystanie środków przez beneficjentów. Uwzględniona zostanie również obsługa i rozliczanie programu, system informacji i sprawozdawczości, realizacja mierników i wskaźników, a także mechanizmy kontroli i monitorowania prawidłowości wdrażania programu. Taka struktura analizy umożliwi identyfikację zarówno dobrych praktyk, jak i obszarów wymagających usprawnień.

Metody i techniki badawcze

W badaniu zastosowano triangulację, która polega na zastosowaniu ilościowych i jakościowych metod badawczych w celu dotarcia do wielu źródeł danych. Efektem tego jest możliwość spojrzenia na problem badawczy z perspektywy różnych grup respondentów: beneficjentów programu, jego realizatorów, oddziałów powiatowych PFRON i głównego. W badaniu ewaluacyjnym program SAM „Mieszkanie dla absolwenta” zastosowano techniki:

- a) **desk research** – analiza danych zastanych, informacji ogólnodostępnych publicznie lub **zgromadzonych** wewnątrz organizacji. Obejmuje ona przeszukiwanie różnych źródeł, takich jak raporty branżowe, artykuły naukowe, statystyki, publikacje prasowe, raporty finansowe, strony internetowe i wiele innych.
- b) **CATI** – z ang. „Computer Assisted Telephone Interview” wspomagany komputerowo wywiad telefoniczny. Technika badawcza metoda zbierania informacji w ilościowych badaniach rynku i opinii publicznej. W badaniach realizowanych metodą CATI wywiad z respondentem jest prowadzony przez telefon, a ankieter odczytuje pytania i notuje uzyskiwane odpowiedzi, korzystając ze specjalnego skryptu komputerowego. Skrypt pozwala na pewne zautomatyzowanie kwestionariusza – np. poprzez zarządzanie filtrowaniem zadawanych pytań lub losowanie kolejności, w jakiej określone kwestie (np. nazwy marek) będą odczytywane respondentowi.
- c) **CAWI** – z ang. Computer Assisted Web Interview – wspomagany komputerowo wywiad, realizowany przy pomocy strony internetowej. Jest to ilościowa metoda zbierania danych i informacji, w której respondent wypełnia ankietę w formie elektronicznej, najczęściej zamieszczonej na dostępnej stronie internetowej.
- d) **IDI** – z ang. In depth interview, indywidualny wywiad pogłębiony. Ustrukturyzowana forma wywiadu, realizowana zgodnie ze wcześniej opracowanym scenariuszem.
- e) **Zogniskowany wywiad grupowy** – z ang. focus group interview, wywiad grupowy, ma określony cel, przebiega według wcześniej ustalonego scenariusza i jest prowadzony przez moderatora. Zadaniem moderatora jest sprawne prowadzenie wywiadu, aby uzyskać od uczestników odpowiedzi na pytania sformułowane w scenariuszu.

Badanie zostało zaprojektowane w taki sposób, aby umożliwić badanym posiadającym różny stopień i rodzaj niepełnosprawności równy udział w badaniu.

Tabela 1. Badania programu SAM „Mieszkanie dla absolwenta”

Technika badawcza i grupa	Próba
IDI online/TDI z beneficjentami programu	10 wywiadów (minimum 4 województwa)
IDI online/TDI z przedstawicielami realizatorów	5 wywiadów (minimum 4 województwach) Samorządy nie powtarzały się

Technika badawcza i grupa	Próba
IDI online/TDI z przedstawicielami Oddziałów PFRON	3 wywiady (3 różne województwa)
IDI online z przedstawicielem Biura PFRON	1 wywiad
zogniskowany wywiad grupowy (FGI) online	1 wywiad, minimum 8 osób (minimum 6 przedstawicieli samorządów powiatowych – realizatorzy programu, minimum 2 osoby przedstawiciele dwóch, odrębnych Oddziałów PFRON, w FGI mają uczestniczyć 3 przedstawiciele samorządów powiatowych – realizatorów programu z tego samego województwa co przedstawiciel Oddziału PFRON oraz 3 przedstawiciele samorządów powiatowych z tego samego województwa co przedstawiciel drugiego Oddziału PFRON)
wywiad kwestionariuszowy (CATI/CAWI) z beneficjentami programu	196 osób, response rate na poziomie co najmniej 25,5%, minimum 50 zrealizowanych wywiadów

Dobór próby badawczej

Szczegółowy dobór próby do programu „Mieszkanie dla absolwenta” wyglądał następująco:

- a) 10 wywiadów IDI online/TDI z beneficjentami programu, w minimum 4 województwach):
- 5 wywiadów z osobami z najczęstszą niepełnosprawnością – znaczą, zostały przeprowadzone na poziomie 4 województw, których beneficjenci podpisali największą liczbę umów z tym typem beneficjentów: 2 wywiady woj. wielkopolskie – 18 umów i po jednym pomorskie – 14 umów, dolnośląskie – 14 umów, mazowieckie – 14 umów,
 - 3 wywiady z osobami z niepełnosprawnością umiarkowaną zostały przeprowadzone na poziomie 3 województw, których beneficjenci podpisali największą liczbę umów z tym typem beneficjentów: po jednym wywiadzie woj. dolnośląskie – 6, pomorskie – 6, małopolskie – 16,
 - 2 wywiady z osobami bez orzeczenia o niepełnosprawności, po jednym w województwie dolnośląskim – 4 umowy, mazowieckim – 3 umowy.
- b) 5 wywiadów IDI online/TDI z przedstawicielami realizatorów – samorządów powiatowych. Samorzady nie powtarzały się; w minimum 4 województwach, Dobór według ilości umów

uzyskanych przez województwa. 3 wywiady w województwach o najwyższych ilościach umów i 2 z najmniejszą. Umożliwiło to porównanie specyfiki działań, postawy samorządów, którym udało się przekonać beneficjentów do udziału we wsparci w mniejszej i większej skali.:

- i. 2 wywiady w województwie dolnośląskim, 1 w województwie mazowieckim, 1 w podlaskim, 1 w województwie łódzkim lub warmińsko– mazurskim, opolskim (taka sama skala umów).
- c) 3 wywiady IDI online/TDI z przedstawicielami Oddziałów PFRON, z 3 różnych województw; Dwa województwa o największej liczbie beneficjentów – woj. Dolnośląskie, wielkopolskie i jedno z najmniejszą liczbą podlaskie,
- d) 1 wywiad IDI online z przedstawicielem Biura PFRON.
- e) wywiad kwestionariuszowy (CATI/CAWI): na pełnej próbie – 196 osób, response rate na poziomie co najmniej 25,5%, minimum 50 zrealizowanych wywiadów z beneficjentami programu „Samodzielność – Aktywność – Mobilność!” Mieszkanie dla absolwenta,
- f) 1 zogniskowany wywiad grupowy (FGI) online – w każdym FGI: minimum 8 osób, minimum 6 przedstawicieli samorządów powiatowych – realizatorzy programu, minimum 2 osoby przedstawiciele dwóch, odrębnych Oddziałów PFRON, w FGI uczestniczyło 3 przedstawicieli samorządów powiatowych – realizatorów programu z tego samego województwa co przedstawiciel Oddziału PFRON oraz 3 przedstawicieli samorządów powiatowych – realizatorów programu z tego samego województwa co przedstawiciel drugiego Oddziału PFRON:
 - i. Skoncentrowano się na porównaniu opinii województwa o największej ilości podpisanych umów i najmniejszej – województwo dolnośląskie i podlaskie wraz z ich reprezentantami samorządowymi.

Pytania badawcze

- a) W jakim stopniu zrealizowano cel programu jakim jest wzrost niezależności beneficjentów oraz ułatwienie im aktywności zawodowej i społecznej poprzez zapewnienie samodzielnego mieszkania spełniającego indywidualne kryterium dostępności dla beneficjenta?
- b) Jaka jest struktura beneficjentów programu oraz osób aplikujących do programu (m.in. ze względu na zatrudnienie, wiek, płeć, rodzaj niepełnosprawności, stopień niepełnosprawności, wykształcenie, miejsce zamieszkania, województwo)?
- c) Jakie jest zapotrzebowanie na pomoc oferowaną w ramach ewaluowanego programu wśród populacji osób niepełnosprawnych w Polsce – potencjalnych odbiorców Programu (pytanie skierowane głównie do realizatorów – samorządów powiatowych oraz Oddziałów terenowych PFRON)?

- d) Jakie są przyczyny niskiej liczby składanych wniosków w programie (opracowanie propozycji rekomendacji dotyczących możliwych modyfikacji programu w tym zakresie)?
- e) Jaka jest skala wniosków adresatów programu, którym przyznano dofinansowanie? Czy występowały sytuacje odmowy przyznania dofinansowania? Jeśli tak, to jakie były tego przyczyny?
- f) Czy występowały przypadki rezygnacji adresatów programu z udziału w programie? Jeśli tak, jaka jest skala rezygnacji z przyznanego dofinansowania? Jakie są powody rezygnacji?
- g) Jaka jest efektywność i skuteczność finansowa programu (w szczególności porównanie nakładów na realizację programów w odniesieniu do liczby składanych wniosków, liczby beneficjentów, którzy skorzystali z programu)?
- h) Czy w wyniku uczestnictwa w programie wzrosła aktywność zawodowa i społeczna beneficjentów programu? Jeśli tak to w jakim zakresie?
- i) Jakie są główne potrzeby mieszkaniowe absolwentów szkół i uczelni z niepełnosprawnościami, które są zaspokajane przez program?
- j) Jakie problemy występują w procesie naboru wniosków beneficjentów programu, rozpatrywania i udzielania dofinansowania w ramach programu?
- k) Jak wyglądały warunki mieszkaniowe adresatów przed uczestnictwem w programie czy beneficjenci przeprowadzali się do wynajętych w ramach programu mieszkań z innej miejscowości? Charakterystyka wynajętych mieszkań – kto jest najemcą, wielkość, standard itp.
- l) Jakie wsparcie, poza przydzieleniem mieszkania, otrzymują beneficjenci programu (np. doradztwo zawodowe, psychologiczne)? Czy są potrzebne modyfikacje w tym zakresie?
- m) Czy istnieje potrzeba rozszerzenia programu o usługi asystenta samodzielności?
- n) Czy istnieje potrzeba modyfikacji programu w celu zwiększenia polaryzacji i różnorodności grupy beneficjentów – na uczelniach oraz w przypadku osób niepełnosprawnych opuszczających rodzinę zastępczą, rodzinny dom dziecka, placówkę opiekuńczo-wychowawczą lub warsztat terapii zajęciowej?
- o) Jakie są opinie samych uczestników na temat skuteczności programów w kontekście ich realnych potrzeb mieszkaniowych?
- p) Czy program realizowany jest zgodnie z założeniami i czy proces jego wdrażania przebiega bez większych trudności?
- q) Jakie zmiany w programie mogłyby zwiększyć jego skuteczność i dostępność dla większej liczby beneficjentów? (między innymi kryteria dostępu).
- r) Jak udział w programie wpływa na poszukiwanie pracy (w przypadku bezrobotnych beneficjentów), ilu beneficjentów podjęło lub zmieniło zatrudnienie w ramach programu?

- s) Czy udział w programie (wynajęcie mieszkania) bezpośrednio wpłynął na podjęcie zatrudnienia na rynku pracy?
- t) Charakterystyka pojętego zatrudnienia – czy nastąpiło ono w tej samej miejscowości?; czy jest zgodne z kwalifikacjami?, jaki jest rodzaj umowy?
- u) Czy występują powiązania rodzinne w procesie wynajmu mieszkań oraz zatrudnienia beneficjenta?
- v) Jakie – inne niż uprawnione osoby z niepełnosprawnościami składały wnioski do programu – analiza na podstawie wniosków odrzuconych?

Tabela 2. Powiązanie pytań badawczych dotyczących programu SAM „Mieszkanie dla absolwenta” z technikami badawczymi

Pytania badawcze	Metoda pomiaru
1. W jakim stopniu zrealizowano cel programu jakim jest wzrost niezależności beneficjentów oraz ułatwienie im aktywności zawodowej i społecznej poprzez zapewnienie samodzielnego mieszkania spełniającego indywidualne kryterium dostępności dla beneficjenta?	DR, CATI/CAWI – P15–18, IDI 4 – P4, IDI 2 – P3, IDI 3 – P3
2. Jaka jest struktura beneficjentów programu oraz osób aplikujących do programu (m.in. ze względu na zatrudnienie, wiek, płeć, rodzaj niepełnosprawności, stopień niepełnosprawności, wykształcenie, miejsce zamieszkania, województwo)?	CAWI/CATI – M1–M7 DR
3. Jakie jest zapotrzebowanie na pomoc oferowaną w ramach ewaluowanego programu wśród populacji osób niepełnosprawnych w Polsce – potencjalnych odbiorców Programu (pytanie skierowane głównie do realizatorów – samorządów powiatowych oraz Oddziałów terenowych PFRON)?	IDI 2 – P3, IDI 3 – P4
4. Jakie są przyczyny niskiej liczby składanych wniosków w programie (opracowanie propozycji rekomendacji dotyczących możliwych modyfikacji programu w tym zakresie)?	IDI 2 – P2, IDI 3 – P4, IDI 4 – P2, FGI – P3
5. Jaka jest skala wniosków adresatów programu, którym przyznano dofinansowanie? Czy występowały sytuacje odmowy przyznania dofinansowania? Jeśli tak, to jakie były tego przyczyny?	DR, IDI 1 – P8, IDI 2 – P6, CATI/CAWI – P3
6. Czy występowały przypadki rezygnacji adresatów programu z udziału w programie? Jeśli tak, jaka jest skala rezygnacji z przyznanego dofinansowania? Jakie są powody rezygnacji?	DR, CAWI/CATI – P3, IDI 1 – P8, IDI 2 – P7
7. Jaka jest efektywność i skuteczność finansowa programu (w szczególności porównanie nakładów na realizację programów w odniesieniu do liczby składanych wniosków, liczby beneficjentów, którzy skorzystali z programu)?	IDI 2 – P2, IDI 3 – P2, IDI 4 – P3

Pytania badawcze	Metoda pomiaru
8. Czy w wyniku uczestnictwa w programie wzrosła aktywność zawodowa i społeczna beneficjentów programu? Jeśli tak to w jakim zakresie?	IDI 1 – P2, IDI 2 – P3, IDI 3 – P3, IDI 4 – P4, FGI – P2, CAWI/CATI – P15, P17
9. Jakie są główne potrzeby mieszkaniowe absolwentów szkół i uczelni z niepełnosprawnościami, które są zaspokajane przez program?	CATI/CAWI – P7, P10, IDI 1 – P3
10. Jakie problemy występują w procesie naboru wniosków beneficjentów programu, rozpatrywania i udzielania dofinansowania w ramach programu?	CAWI/CATI – P5, P4, IDI 1 – P6, P8, IDI 2 – P5, IDI 3 – P1, IDI 4 – P1, FGI – P1
11. Jak wyglądały warunki mieszkaniowe adresatów przed uczestnictwem w programie czy beneficjenci przeprowadzali się do wynajętych w ramach programu mieszkań z innej miejscowości? Charakterystyka wynajętych mieszkań – kto jest najemcą, wielkość, standard itp.	IDI 1 – P4
12. Jakie wsparcie, poza przydzieleniem mieszkania, otrzymują beneficjenci programu (np. doradztwo zawodowe, psychologiczne)? Czy są potrzebne modyfikacje w tym zakresie?	IDI 1 – P12, IDI 2 – P12, CAWI/CATI – P12–13
13. Czy istnieje potrzeba rozszerzenia programu o usługi asystenta samodzielności?	IDI 1 – P10, IDI 2 – P12, CAWI/CATI – P22, FGI – P6
14. Czy istnieje potrzeba modyfikacji programu w celu zwiększenia polaryzacji i różnorodności grupy beneficjentów – na uczelniach oraz w przypadku osób niepełnosprawnych opuszczających rodzinę zastępczą, rodzinny dom dziecka, placówkę opiekuńczo-wychowawczą lub warsztat terapii zajęciowej?	IDI 2 – P14, IDI 3 – P4, IDI 4 – P4, FGI – P6
15. Jakie są opinie samych uczestników na temat skuteczności programów w kontekście ich realnych potrzeb mieszkaniowych?	IDI 1 – P2, P3, CAWI/CATI – P10
16. Czy program realizowany jest zgodnie z założeniami i czy proces jego wdrażania przebiega bez większych trudności?	IDI 2 – P5, IDI 3 – P1, IDI 4 – P1, FGI – P3
17. Jakie zmiany w programie mogłyby zwiększyć jego skuteczność i dostępność dla większej liczby beneficjentów? (między innymi kryteria dostępu).	CAWI/CATI – P23, IDI 1 – P11, IDI 2 – P15, IDI 3 – P1, IDI 4 – P6, FGI – P1, P5

Pytania badawcze	Metoda pomiaru
18. Jak udział w programie wpływa na poszukiwanie pracy (w przypadku bezrobotnych beneficjentów), ilu beneficjentów podjęło lub zmieniło zatrudnienie w ramach programu?	IDI 1 – P2, IDI 2 – P3, IDI 3 – P3, FGI – P2,
19. Czy udział w programie (wynajęcie mieszkania) bezpośrednio wpłynął na podjęcie zatrudnienia na rynku pracy?	CAWI/CATI – IDI – P2
20. Charakterystyka pojętego zatrudnienia – czy nastąpiło ono w tej samej miejscowości? Czy jest zgodne z kwalifikacjami? Jaki jest rodzaj umowy?	IDI 1 – P2, CAWI/CATI – P15
21. Czy występują powiązania rodzinne w procesie wynajmu mieszkań oraz zatrudnienia beneficjenta?	IDI 2 – P8, CAWI/CATI – P15
22. Jakie – inne niż uprawnione osoby z niepełnosprawnościami składały wnioski do programu – analiza na podstawie wniosków odrzuconych?	IDI 2 – P9, IDI 3 – P4

Informacje o programie

Celem programu „Samodzielność–Aktywność–Mobilność” Mieszkanie dla Absolwenta (dalej jako program) realizowanego przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (PFRON) jest wzrost niezależności i aktywności zawodowej, społecznej uczestników programu, poprzez zapewnienie im samodzielnego mieszkania, dostosowanego do ich indywidualnych potrzeb¹.

Podstawą prawną uruchomienia i realizacji programu jest art. 47 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych²³:

- a) posiada orzeczenie o znacznym stopniu niepełnosprawności, a w przypadku osób z niepełnosprawnością narządu słuchu, także w stopniu umiarkowanym lub orzeczenie traktowane na równi z orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności, a w przypadku osób z niepełnosprawnością narządu słuchu również na równi z orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności⁴;
- b) posiada status absolwenta szkoły podstawowej, ponadpodstawowej (wszystkich typów szkół) lub szkoły wyższej uzyskany w okresie 36 miesięcy poprzedzających datę złożenia wniosku, lub opuszcza rodzinę zastępczą, rodzinny dom dziecka, placówkę opiekuńczo-wychowawczą, lub opuszcza warsztat terapii zajęciowej (WTZ);
- c) posiada pełną zdolność do czynności prawnych;
- d) złoży oświadczenie, że nie jest właścicielem mieszkania ani nie przysługuje mu spółdzielcze prawo do lokalu mieszkalnego w miejscowości realizowania aktywności zawodowej;
- e) złoży oświadczenie o poszukiwaniu zatrudnienia lub o podjętym zatrudnieniu.

Realizatorem programu jest samorząd powiatowy, który przyjął zaproszenie do realizacji od PFRON.

Samorząd powiatowy, aby wziąć w nim udział musi złożyć oświadczenie przystąpienia, a także występuje o przyznanie środków finansowych podczas programu na podstawie wieloletniej umowy z PFRON. W przypadku nieprzystąpienia powiatu do programu umowa realizacji programu na rzecz beneficjentów z terenu działania tego samorządu powiatowego może być zawarta z innym powiatem.

Kwota na obsługę, którą otrzymuje samorząd powiatowy realizujący program wynosi 5% kwoty, na którą zawarta jest umowa na realizację.

¹ PFRON, Program „Samodzielność – Aktywność – Mobilność!” Mieszkanie dla absolwenta, s.1. [Program - Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych](#).

² Ibid., s.3.

³ Ibid., s. 3.

⁴ Ibid.

Początkowo dofinansowanie udzielane było maksymalnie do 36 miesięcy. Na podstawie wprowadzonych przez Radę Nadzorczą PFRON, zmian w programie z dniem 1 marca 2024 r. maksymalny okres dofinansowania został wydłużony do 60 miesięcy. Wsparcie posiada charakter stopniowo zmniejszającego się procentowego dofinansowania w skali trzech okresów:

- a) W okresie od 1 – 24 miesiąca dofinansowanie wynosi 100% kosztów najmu, jednak nie więcej niż 100% miesięcznego dofinansowania do lokalizacji wynajmowanego lokalu mieszkalnego lub domu rodzinnego;
- b) W okresie od 25 – 42 miesiąca dofinansowanie wynosi 70% kosztów najmu, jednak nie więcej niż 70% miesięcznego dofinansowania do lokalizacji wynajmowanego lokalu mieszkalnego lub domu rodzinnego;
- c) W okresie 43 – 60 miesiąca dofinansowanie wynosi 40% kosztów najmu, jednak nie więcej niż 40% miesięcznego dofinansowania do lokalizacji wynajmowanego lokalu mieszkalnego lub domu rodzinnego. Z kolei wcześniej w okresie 1 – 12 miesiąca dofinansowanie wynosi 100% kosztów najmu, jednak nie więcej niż 100% miesięcznego dofinansowania do lokalizacji wynajmowanego lokalu mieszkalnego lub domu rodzinnego;
- d) W okresie od 13 – 24 miesiąca dofinansowanie wynosi 70% kosztów najmu, jednak nie więcej niż 70% miesięcznego dofinansowania do lokalizacji wynajmowanego lokalu mieszkalnego lub domu rodzinnego;
- e) W okresie 25 – 36 miesiąca dofinansowanie wynosi 40% kosztów najmu, jednak nie więcej niż 40% miesięcznego dofinansowania do lokalizacji wynajmowanego lokalu mieszkalnego lub domu rodzinnego.

Dofinansowanie dotyczy wszystkich kosztów wyodrębnionych w umowie najmu, które ponowi beneficjent⁵. Maksymalna kwota dofinansowania jest zależna od⁶:

- a) lokalizacji lokalu mieszkalnego lub domu jednorodzinnego, w ujęciu trzech poziomach – miasto wojewódzkie, gminy sąsiadujące z miastem wojewódzkim, pozostałe gminy w danym województwie;
- b) ogłaszanej przez Bank Gospodarstwa Krajowego aktualnej wartości średnich wskaźników przeliczeniowych kosztu odtworzenia 1 m² powierzchni użytkowej budynków mieszkalnych obowiązującej na poszczególnych poziomach terytorialnych;
- c) sposobu poruszania się beneficjenta:
 - i) Osoby poruszające się przy pomocy wózka inwalidzkiego – 38% wartości określonej aktualną wartością średnich wskaźników przeliczeniowych kosztu odtworzenia 1 m² powierzchni użytkowej budynków mieszkalnych obowiązującej na poszczególnych poziomach terytorialnych, ogłaszaną przez Bank Gospodarstwa Krajowego w programie „Mieszkanie na Start” na dany kwartał;

⁵ Ibid., s.4.

⁶ Ibid.

- ii) Osoby poruszające się bez wózka inwalidzkiego – 28% wartości określonej aktualną wartością średnich wskaźników przeliczeniowych kosztu odtworzenia 1 m² powierzchni użytkowej budynków mieszkalnych obowiązującą na poszczególnych poziomach terytorialnych, ogłaszaną przez Bank Gospodarstwa Krajowego w programie „Mieszkanie na Start” na dany kwartał.

Maksymalną wartość dofinansowania oblicza się ze wzoru:

$W1 * K1$ lub $W1 * K2$ lub $W1 * K3$ albo $W2 * K1$ lub $W2 * K2$ lub $W2 * K3$

gdzie:

W1 – to jest współczynnik wyznaczający wysokość kwoty miesięcznego dofinansowania na poszczególnych poziomach terytorialnych w przypadku osoby poruszającej się przy pomocy wózka inwalidzkiego;

W2 – to jest współczynnik wyznaczający wysokość kwoty miesięcznego dofinansowania na poszczególnych poziomach terytorialnych w przypadku osoby poruszającej się bez pomocy wózka inwalidzkiego⁷;

K1 – to koszt odtworzenia 1 m² powierzchni użytkowej budynków mieszkalnych obowiązujący na terenie miasta wojewódzkiego, ogłaszany przez Bank Gospodarstwa Krajowego w programie „Mieszkanie na Start” na dany kwartał⁸;

K2 – to koszt odtworzenia 1 m² powierzchni użytkowej budynków mieszkalnych obowiązujący na terenie gmin sąsiadujących z miastem wojewódzkim, ogłaszany przez Bank Gospodarstwa Krajowego w programie „Mieszkanie na Start” na dany kwartał;

K3 – to koszt odtworzenia 1 m² powierzchni użytkowej budynków mieszkalnych obowiązujący na terenie pozostałych gmin, niesąsiadujących z miastem wojewódzkim, ogłaszany przez Bank Gospodarstwa Krajowego w programie „Mieszkanie na Start” na dany kwartał.

Beneficjent programu w pierwszym okresie programu tj. od 1 do 24 miesiąca objętego dofinansowaniem, nie jest zobowiązany do informowania realizatora programu o zmianie lub utracie zatrudnienia. Natomiast w okresie od 25 do 60 miesiąca jego obowiązkiem jest złożenie oświadczenia o zatrudnieniu, do realizatora programu, informując o każdorazowej zmianie lub utracie zatrudnienia. W okresie od 25 do 60 miesiąca przerwa w okresie zatrudnienia może trwać maksymalnie 2 miesiące, jeżeli beneficjent nie wykaże aktywnego poszukiwania pracy. W przypadku aktywnego poszukiwania pracy okres ten może trwać maksymalnie 6 miesięcy. W okresie od 25 do 60 miesiąca łączny czas trwania przerw w okresie zatrudnienia może trwać maksymalnie 6 miesięcy. W przypadku zmiany warunków umowy najmu beneficjent jest zobowiązany do bezzwłocznego przedstawienia nowej umowy najmu, celem zawarcia aneksu do umowy z realizatorem programu.

Nabór na wnioski jest prowadzony w trybie ciągłym.

⁷ Ibid., s.5.

⁸ Ibid.

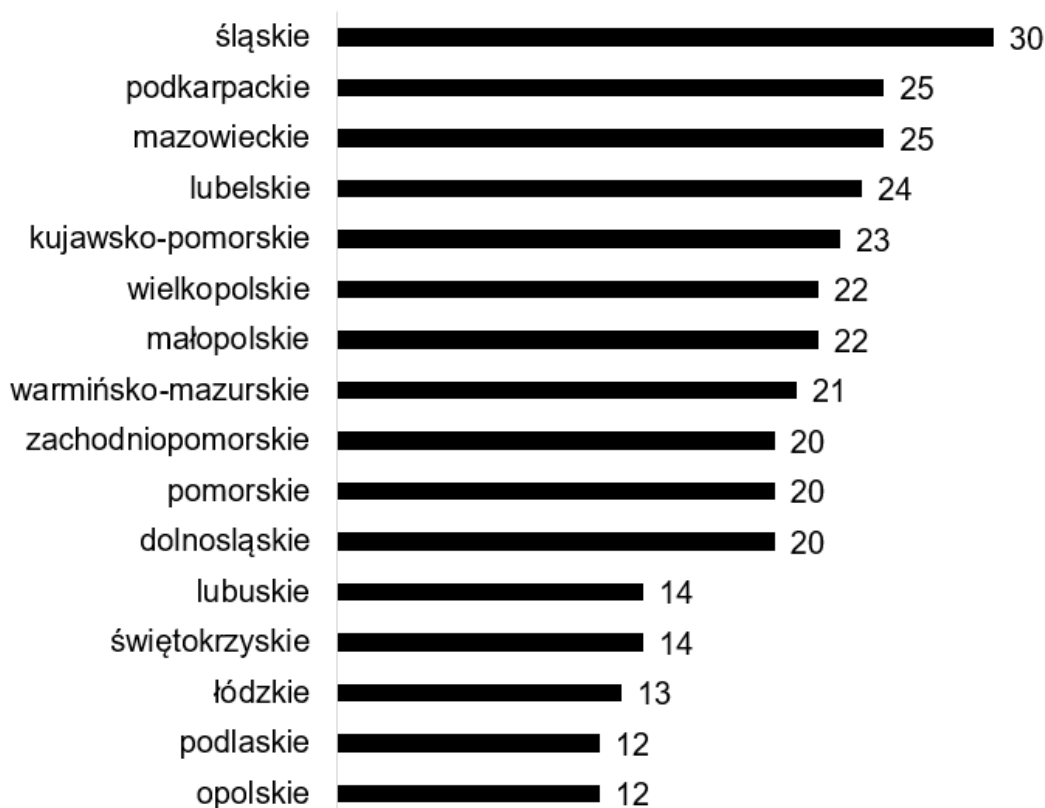

Do udziału w programie zostały zaproszone wszystkie powiaty.

Odpowiedziało na nie 335 powiatów z wszystkich województw, najwięcej ze śląskiego – 30 powiatów, podkarpackiego, lubelskiego Najmniej powiatów zaproszono z województwa opolskiego – 12 powiatów, podlaskiego – 12, łódzkiego – 13. powiatów z wszystkich województw, najwięcej ze śląskiego – 30 powiatów, podkarpackiego, lubelskiego Najmniej powiatów zaproszono z województwa opolskiego – 12 powiatów, podlaskiego – 12, łódzkiego – 13. powiatów z wszystkich województw, najwięcej ze śląskiego – 30 powiatów, podkarpackiego, lubelskiego Najmniej powiatów zaproszono z województwa opolskiego – 12 powiatów, podlaskiego – 12, łódzkiego – 13.

Wykres 1. Liczba powiatów zaproszonych przez PFRON do realizacji programu
Samodzielność–Aktywność–Mobilność” „Mieszkanie dla Absolwenta”

Źródło: Dane PFRON

Ostatecznie projekt realizują 52 powiaty, którym przydzielono łączną kwotę dofinansowania, równą 2 911 670 zł. Warto zauważyć, że wraz z kolejnymi naborami, maksymalna kwota dofinansowania wzrosła. Wartości te są bezpośrednio powiązane z Tabelą wartości średnich wskaźników przeliczeniowych kosztu odtworzenia 1 m² powierzchni użytkowej budynków mieszkalnych, obowiązujących w konkretnym kwartale programu „Mieszkanie na Start”. Dokument publikowany jest kwartalnie przez BGK.

Tabela 3. Średnie maksymalnych kwot dofinansowania w programie Samodzielność–Aktywność–Mobilność” „Mieszkanie dla Absolwenta”

Województwo	2022 r.	2023 r.	2024 r.	2025 r.
dolnośląskie	12 304,00 zł	13 947 zł	16 011 zł	17 507 zł
kujawsko–pomorskie	18 038,00 zł	19 863 zł	21 466 zł	21 848 zł
lubelskie	10 006,50 zł	11 082 zł	12 257 zł	13 478 zł

Województwo	2022 r.	2023 r.	2024 r.	2025 r.
lubuskie	17 664,00 zł	21 865 zł	24 844 zł	25 608 zł
łódzkie	9 042,50 zł	9 905 zł	11 206 zł	12 126 zł
małopolskie	11 196,00 zł	12 324 zł	13 545 zł	14 490 zł
mazowieckie	12 609,00 zł	13 692 zł	15 197 zł	16 670 zł
opolskie	10 693,50 zł	11 040 zł	11 634 zł	11 785 zł
podkarpackie	9 776,50 zł	10 567 zł	12 417 zł	12 796 zł
podlaskie	10 604,50 zł	11 721 zł	14 238 zł	14 927 zł
pomorskie	12 853,50 zł	14 003 zł	16 173 zł	17 076 zł
śląskie	10 619,00 zł	11 816 zł	13 113 zł	13 570 zł
świętokrzyskie	9 473,00 zł	10 560 zł	12 460 zł	13 836 zł
warmińsko – mazurskie	10 949,00 zł	13 402 zł	16 693 zł	16 504 zł
wielkopolskie	11 711,50 zł	13 290 zł	14 837 zł	15 750 zł
zachodniopomorskie	8 527,00 zł	9 077 zł	11 516 zł	14 305 zł

Źródło: Dane PFRON

Składanie wniosków odbywa się wyłącznie w formie elektronicznej przez teletransmisję danych, samodzielnie lub za pośrednictwem realizatora programu w „Systemie Obsługi Wsparcia” (SOW) o przyznanie dofinansowania na wynajem⁹. Realizator programu w ciągu 14 dni informuje beneficjenta w formie elektronicznej o pozytywnym lub negatywnym rozpatrzeniu wniosku, wraz z uzasadnieniem. Weryfikacja wniosków obejmuje weryfikację w trzech etapach (I etap w 1 miesiącu, II etap w 25 miesiącu i III etap w 43 miesiącu, od podpisania umowy najmu). Beneficjent będzie musiał udokumentować poniesienie kosztów najmu w postaci potwierdzenia dokonania przelewu, w pierwszym miesiącu każdego kolejnego etapu (przedstawiając wykonane przelewy z okresu poprzedniego, na rachunek bankowy zgodny ze wskazanym w umowie najmu).

Weryfikacja wniosku w pierwszym etapie obejmuje potwierdzenie pięciu kryteriów formalnych i ma na celu wyłonienie wnioskodawców zakwalifikowanych do uzyskania 100% miesięcznej wysokości dofinansowania (w okresie od 1 do 24 miesiąca). Drugi etap weryfikacji wniosków obejmuje weryfikację w 25 miesiącu od podpisania umowy najmu i ma na celu potwierdzenie kryteriów dopuszczających do uzyskania 70% miesięcznej wysokości dopłat (w okresie od 25 do 42 miesiąca). Etap trzeci obejmuje weryfikację w 43 miesiącu od podpisania umowy najmu i ma na celu potwierdzenie kryteriów dopuszczających (do uzyskania 40% miesięcznej wysokości dopłat (w okresie od 43 do 60 miesiąca). Do wniosku dołącza się:

- a) orzeczenie o znacznym stopniu niepełnosprawności, a w przypadku osób z niepełnosprawnością narządu słuchu, także w stopniu umiarkowanym lub orzeczenie traktowane na równi z orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności, a w przypadku osób z niepełnosprawnością narządu słuchu również na równi z orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności;
- b) kopię dokumentu potwierdzającego status absolwenta lub kopię dokumentu potwierdzającego opuszczenie rodziny zastępczej, rodzinnego domu dziecka, placówki opiekuńczo–wychowawczej lub warsztatu terapii zajęciowej (WTZ)
- c) oświadczenie Wnioskodawcy, że nie jest właścicielem mieszkania ani nie przysługuje mu spółdzielcze prawo do lokalu mieszkalnego w miejscowości.
- d) oświadczenie o poszukiwaniu zatrudnienia lub o podjętym zatrudnieniu.

W ciągu 90 dni od przekazania informacji o pozytywnym rozpatrzeniu wniosku beneficjent przedstawia umowę najmu mieszkania wraz z oświadczeniem, że wynajmowane mieszkanie spełnia indywidualne kryterium dostępności. Po przedstawieniu umowy najmu zawierana jest umowa z realizatorem programu na dofinansowanie najmu przedmiotu dofinansowania. Na podstawie umowy środki przekazywane są na rachunek bankowy beneficjenta do 10 dnia każdego miesiąca. Osoba, która nie uzyskała dofinansowania ma

⁹ Załącznik do Programu „Samodzielność – Aktywność – Mobilność!” Mieszkanie dla absolwenta

prawo do złożenia kolejnego wniosku w programie. Program realizowany jest od dnia jego zatwierdzenia przez Radę Nadzorczą PFRON. Termin zakończenia realizacji programu określi Rada Nadzorcza PFRON. Zawieranie umów z beneficjentami odbywać się będzie do wyczerpania budżetu programu.

Wskaźniki osiągnięcia celu programu na lata 2022 – 2026¹⁰:

- a) liczba osób, która podjęła zatrudnienie w trakcie trwania programu: 2500 osób¹¹,
- b) liczba osób, która funkcjonuje na rynku pracy rok po zakończeniu programu: 2000 osób.

Dane Projektowe z naborów

Liczba złożonych wniosków od III kwartału 2022 do II kwartału 2025 roku wynosi 716. Wartość wnioskowanej kwoty to w sumie 53 781 663,68 zł. Najwięcej wniosków złożono w 2024 r. – 367 wniosków, na łączną kwotę 30 525 603,68 zł. Wątro zauważyć, że liczba złożonych wniosków wzrasta wraz z kolejnymi latami naborów. Z 45 wniosków w 2022 roku, ich ilość w 2024 wzrosła ponad czterokrotnie. W skali liczby składanych wniosków w 2024 roku, widoczny jest ośmiokrotny wzrost. Wskazuje to na naturalną tendencję każdego projektu, którego popularność wzrasta wraz z długością trwania. Możemy też zakładać większą skalę kampanii promocyjnych, a także świadomości realizatorów o istnieniu programu.

Tabela 4. Skala składanych do programu wniosków w 2022 roku

Rok/kwartał naboru	liczba złożonych wniosków	łączna kwota złożonych wniosków
2022	45	2 816 313,17 zł
Kwartał3	21	1 402 368,53 zł
Kwartał4	24	1 413 944,64 zł

Źródło: Dane PFRON

¹⁰ Ibid., s.2.

¹¹ Ibid.

Tabela 5 Skala składanych do programu wniosków w 2023 roku

Rok/kwartał naboru	liczba złożonych wniosków	łączna kwota złożonych wniosków
2023	201	9 747 229,52 zł
Kwartał1	45	2 558 499,20 zł
Kwartał2	52	2 081 283,73 zł
Kwartał3	48	2 373 272,20 zł
Kwartał4	56	2 734 174,39 zł

Źródło: Dane PFRON

Tabela 6 Skala składanych do programu wniosków w 2024 roku

Rok/kwartał naboru	liczba złożonych wniosków	łączna kwota złożonych wniosków
2024	367	30 525 603,68 zł
Kwartał1	102	6 828 982,58 zł
Kwartał2	81	6 765 249,09 zł
Kwartał3	117	10 212 164,55 zł
Kwartał4	67	6 719 207,46 zł

Źródło: Dane PFRON

Tabela 7 Skala składanych do programu wniosków w 2025 roku

Rok/kwartał naboru	liczba złożonych wniosków	łączna kwota złożonych wniosków
2025	103	10 692 517,31 zł
Kwartał1	52	4 273 281,69 zł
Kwartał2	51	6 419 235,62 zł

Źródło: Dane PFRON

Tabela 8 Skala składanych do programu wniosków, suma końcowa

Suma końcowa	716	53 781 663,68 zł
--------------	-----	------------------

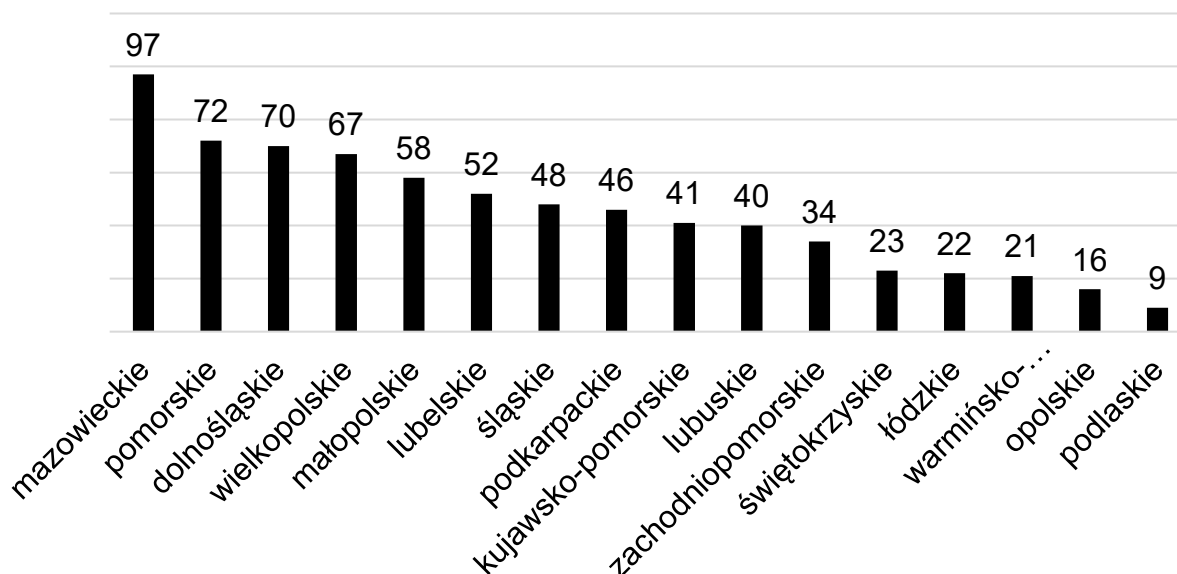
Źródło: Dane PFRON

Województwem najbardziej zainteresowanym uzyskaniem wsparcia było województwo mazowieckie – 97 wniosków pomorskie – 72 wnioski i dolnośląskie – 70 wniosków. Najmniej wniosków złożono w województwie podlaskim – 9. Warto zauważyć, że województwo mazowieckie i dolnośląskie to dwa największe województwa pod względem liczby ludności w Polsce. Wymienione województwa w ujęciu skali liczby osób z niepełnosprawnościami nie cechują się największym trendem, a wręcz w przypadku województwa mazowieckiego, najmniejszym. Wysoka skala składanych wniosków może być

związana z świadomością beneficjentów o istnieniu wsparcia lub większym jego rozwojem wśród konkretnych województw.

Wykres 2. Skala składanych wniosków w ujęciu wojewódzkim, N= 716

Źródło: Dane PFRON

Jeżeli chodzi o charakterystykę wnioskujących o wsparcie w programie, to większością były kobiety – 55% (396 wnioskujących). Dodatkowo 52% tj. 371 beneficjentów programu posiadało znaczny stopień niepełnosprawności. Szczególnie warto zwrócić uwagę na stopień niepełnosprawności, który może sugerować prawdopodobieństwo pojawiających się problemów podczas etapu aplikowania, a także potrzebę wdrożenia przez realizatorów konkretnych działań pomocowych. Blisko 2% aplikujących o wsparcie osób posiadało lekki stopień niepełnosprawności, co według regulaminu udziału w programie, uniemożliwiło udzielenia im wsparcia.

Tabela 9. Charakterystyka osób wnioskujących ze względu na płeć

Płeć	Liczba beneficjentów
Mężczyźni	320
Kobiety	396

Źródło: Dane PFRON

Tabela 10 Charakterystyka osób wnioskujących ze względu na grupę inwalidzką

Grupa inwalidzka	Liczba beneficjentów
1 grupa	6
2 grupa	11
Nie dotyczy	699

Źródło: Dane PFRON

Tabela 11 Charakterystyka osób wnioskujących ze względu na stopień niepełnosprawności

Stopień niepełnosprawności	Liczba beneficjentów
Znaczny	371
Umiarkowany	256
Lekki	12
Nie dotyczy	77

Źródło: Dane PFRON

Tabela 12 Charakterystyka osób wnioskujących ze względu na aktywność zawodową

Aktywność zawodowa	Liczba beneficjentów
Nie dotyczy	24
Nieaktywna/y zawodowo	38
Bezrobotna/y (zarejestrowana/y w Powiatowym Urzędzie Pracy)	25
Poszukująca/y pracy i niezatrudniony	263
Zatrudniony	366

Źródło: Dane PFRON

W skali 716 złożonych wniosków, 34% z nich tj. 243, uzyskało status „zatwierdzony”. 52%, czyli 366 wniosków, zostało niezatwierdzonych, w 208 przypadkach poprzez odrzucenie, w 158 poprzez wycofanie wniosku. Warto zauważyć, że skala wniosków odrzuconych jest o blisko 10 razy większa, niż wniosków do poprawy. Jedynie 3% z nich (tj. 11 osób) złożone były przez osoby z niepełnosprawnością lekką, co uniemożliwiło udzielenie wsparcia. Świadczy to o niedopełnieniu kwestii formalnych które uniemożliwiły osobom, które w zdecydowanej mierze spełniały warunki udziału w programie udzielenia wsparcia.

Wykres 3. Status składanych wniosków

Źródło: Dane PFRON

Pomimo zatwierdzenia 243 wniosków, według danych z realizacji programu, sfinansowano 212 umów na kwotę 17 335 724,91 zł. Najwięcej podpisanych umów wsparcia uzyskało województwo dolnośląskie – 24 wnioski, których łączna kwota z umowy wynosiła 2 407 721,41 zł, województwo mazowieckie – 22 wnioski na łączną kwotę 1 950 348,99 zł i województwo małopolskie – 20 wniosków na łączną kwotę 1 886 678,74 zł. Warto zauważyć różnice w ilości podpisanych umów w skali kraju. Tak jak zostało to wspomniane przy danych dotyczących aplikowania o wsparcie, województwo dolnośląskie i mazowieckie przodują w skali kraju. Widoczne jest to również w pozyskiwaniu dofinansowania. Warto zauważyć, że jeżeli chodzi o ilość podpisanych umów, do wspomnianego grona można zakwalifikować województwo wielkopolskie z 23 umowami na łączną kwotę 1 566 991,93 zł.

Tabela 13. Podpisane umowy wsparcia w skali województw

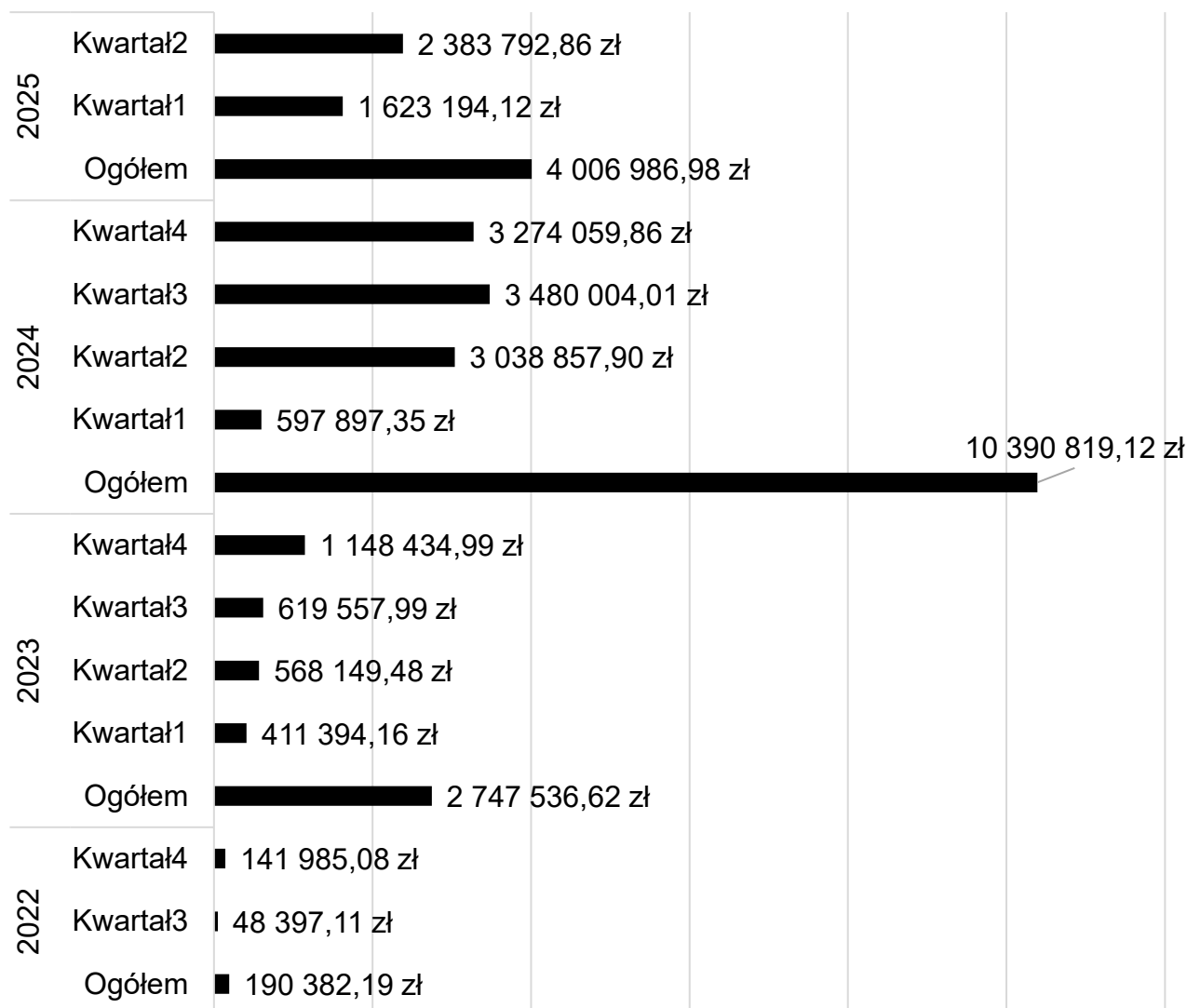
Teren wsparcia	Liczba podpisanych umów	Łączna kwota z umów
woj. dolnośląskie	24	2 407 721,41 zł
woj. mazowieckie	22	1 950 348,99 zł
woj. małopolskie	20	1 886 678,74 zł
woj. pomorskie	22	1 863 046,74 zł
woj. wielkopolskie	23	1 566 991,93 zł
woj. kujawsko– pomorskie	16	1 249 481,70 zł
woj. lubelskie	17	1 178 000,55 zł
woj. zachodniopomorskie	13	972 436,61 zł
woj. lubuskie	12	936 223,85 zł
woj. śląskie	10	751 444,82 zł
woj. świętokrzyskie	8	594 723,60 zł
woj. podkarpackie	8	570 473,43 zł
woj. warmińsko– mazurskie	5	534 708,80 zł
woj. opolskie	5	414 123,48 zł
woj. łódzkie	5	305 251,20 zł
woj. podlaskie	2	154 069,06 zł
Suma końcowa	212	17 335 724,91 zł

Źródło: Dane PFRON

Okresem, w którym podpisano największą liczbę umów był 2024 rok, a suma kwoty z umów wynosiła 10 390 819,12 zł. Jest to sytuacja naturalna, ponieważ był to okres, w którym pojawiła się największa liczba osób wnioskujących. Pomimo, że rok 2022 i 2025 jest pokazany tylko w okresie 2 kwartałów, w skali 2023 i 2024 roku zauważalny jest wzrost kwoty. umów o 7 643 282,50 zł.

Wykres 4 Kwota podpisanych umów w skali okresów naborów

Źródło: Dane PFRON

Ponad połowa – 59% (tj. 126) – biorących udział w programie osób z niepełnosprawnościami, które uzyskały wsparcie to kobiety. Ponad 65% beneficjentów programu – tj. 138 osób – posiadało znaczny stopień niepełnosprawności. To dwukrotnie więcej niż osób z niepełnosprawnością umiarkowaną. 53 % beneficjentów to osoby zatrudnione. Ze względu na dużą skalę osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności, którzy aplikują o wsparcie, warto podkreślić dużą rolę realizatorów w zapewnieniu beneficjentom specjalnych udogodnień w programie i pomoc w uzyskaniu wsparcia.

Tabela 14. Charakterystyka beneficjentów wsparcia ze względu na płeć, N=212

Płeć	Liczba beneficjentów
Kobiety	126
Mężczyźni	86

Źródło: Dane PFRON

Tabela 15 Charakterystyka beneficjentów wsparcia ze względu na grupę inwalidzką, N=212

Grupa inwalidzka	Liczba beneficjentów
1 grupa	4
Nie dotyczy	208

Źródło: Dane PFRON

Tabela 16 Charakterystyka beneficjentów wsparcia ze względu na stopień niepełnosprawności, N=212

Stopień niepełnosprawności	Liczba beneficjentów
znaczny	138
umiarkowany	61
Nie dotyczy	13

Źródło: Dane PFRON

Tabela 17 Charakterystyka beneficjentów wsparcia ze względu na aktywność zawodową, N=212

Aktywność zawodowa	Liczba beneficjentów
Nie dotyczy	2
Nieaktywna/y zawodowo	9
Bezrobotna/y (zarejestrowana/y w Powiatowym Urzędzie Pracy)	6
Poszukująca/y pracy i niezatrudniony	82
Zatrudniony	113

Źródło: Dane PFRON

Wyniki przedmiotowego badania

Charakterystyka respondentów

W przedmiotowym badaniu wzięli udział beneficjenci programu, realizatorzy, przedstawiciele PFRON. W przypadku beneficjentów, próba badawcza obejmuje 80 osób (co stanowi 37,7% wszystkich beneficjentów), z czego zdecydowaną większość stanowią kobiety (66,3%), a mężczyźni to 33,8%. Pod względem wieku dominują osoby w przedziale 26–35 lat (42,5%), nieco mniej jest osób do 25 lat (37,5%), a najmniejszą grupę tworzą osoby powyżej 36 lat (20%). Struktura geograficzna jest zróżnicowana, choć nierównomierna. Najwięcej uczestników pochodzi z województwa dolnośląskiego (17,5%) oraz mazowieckiego (13,8%), a także pomorskiego i wielkopolskiego (po 11,3%). W kilku województwach udział jest minimalny (1,3%), a w dwóch, opolskim i podlaskim, brak reprezentacji. Jeśli chodzi o wykształcenie, próba jest silnie zdominowana przez osoby z wykształceniem wyższym (71,3%), natomiast wykształcenie średnie posiada 20% badanych, a pozostałe poziomy są marginalne (łącznie poniżej 10%).

Tabela 18 Rozkład próby i populacji ogólnej– podział na płeć, wiek, województwo i wykształcenie

Kategoria	Podkategoria	Liczebność w badaniu	Procent w badaniu	Liczebność beneficjentów ogółem	Procent
Płeć	Kobieta	53	66,3%	126	59,4%
Płeć	Mężczyzna	27	33,8%	86	40,6%
Wiek	do 25 lat	30	37,5%	bd	bd
Wiek	od 26 do 35	34	42,5%	bd	bd
Wiek	powyżej 36 lat	16	20,0%	bd	bd
Województwo	Dolnośląskie	14	17,5%	24	11,3%
Województwo	Kujawsko–Pomorskie	7	8,8%	16	7,5%
Województwo	Lubelskie	7	8,8%	17	8,0%
Województwo	Lubuskie	1	1,3%	12	5,7%
Województwo	Łódzkie	1	1,3%	5	2,4%
Województwo	Małopolskie	7	8,8%	20	9,4%

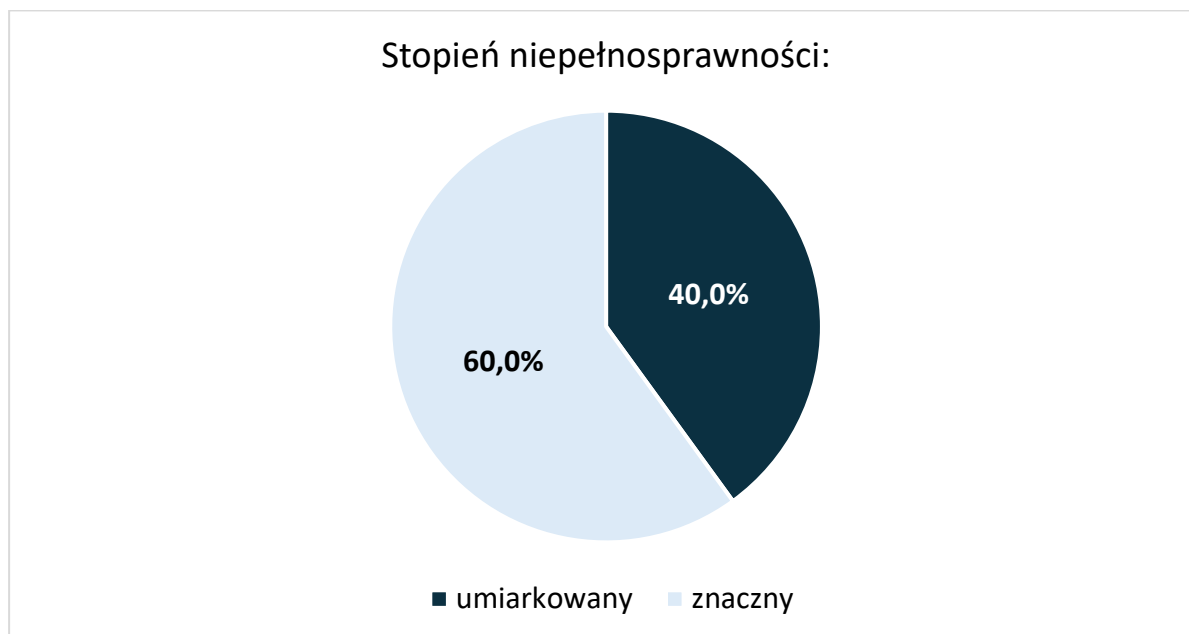
Kategoria	Podkategoria	Liczebność w badaniu	Procent w badaniu	Liczebność beneficjentów ogółem	Procent
Województwo	Mazowieckie	11	13,8%	22	10,4%
Województwo	Opolskie	0	0,0%	5	2,4%
Województwo	Podkarpackie	4	5,0%	8	3,8%
Województwo	Podlaskie	0	0,0%	2	0,9%
Województwo	Pomorskie	9	11,3%	22	10,4%
Województwo	Śląskie	4	5,0%	10	4,7%
Województwo	Świętokrzyskie	1	1,3%	8	3,8%
Województwo	Warmińsko– Mazurskie	1	1,3%	5	2,4%
Województwo	Wielkopolskie	9	11,3%	23	10,8%
Województwo	Zachodniopomorskie	4	5,0%	13	6,1%
Wykształcenie	wykształcenie podstawowe	0	0,0%	bd	bd
Wykształcenie	wykształcenie gimnazjalne	0	0,0%	bd	bd
Wykształcenie	wykształcenie zasadnicze zawodowe	1	1,3%	bd	bd
Wykształcenie	wykształcenie zasadnicze branżowe	2	2,5%	bd	bd
Wykształcenie	wykształcenie średnie branżowe	4	5,0%	bd	bd
Wykształcenie	wykształcenie średnie	16	20,0%	bd	bd
Wykształcenie	wykształcenie wyższe	57	71,3%	bd	bd
Ogółem		80	100,0%		

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI N=80

W zakresie stopnia niepełnosprawności, w badaniu przeważają osoby ze znacznym stopniem (60%), a umiarkowany stopień ma 40% uczestników; brak osób z lekkim stopniem niepełnosprawności.

Wykres 5 Stopień niepełnosprawności badanych

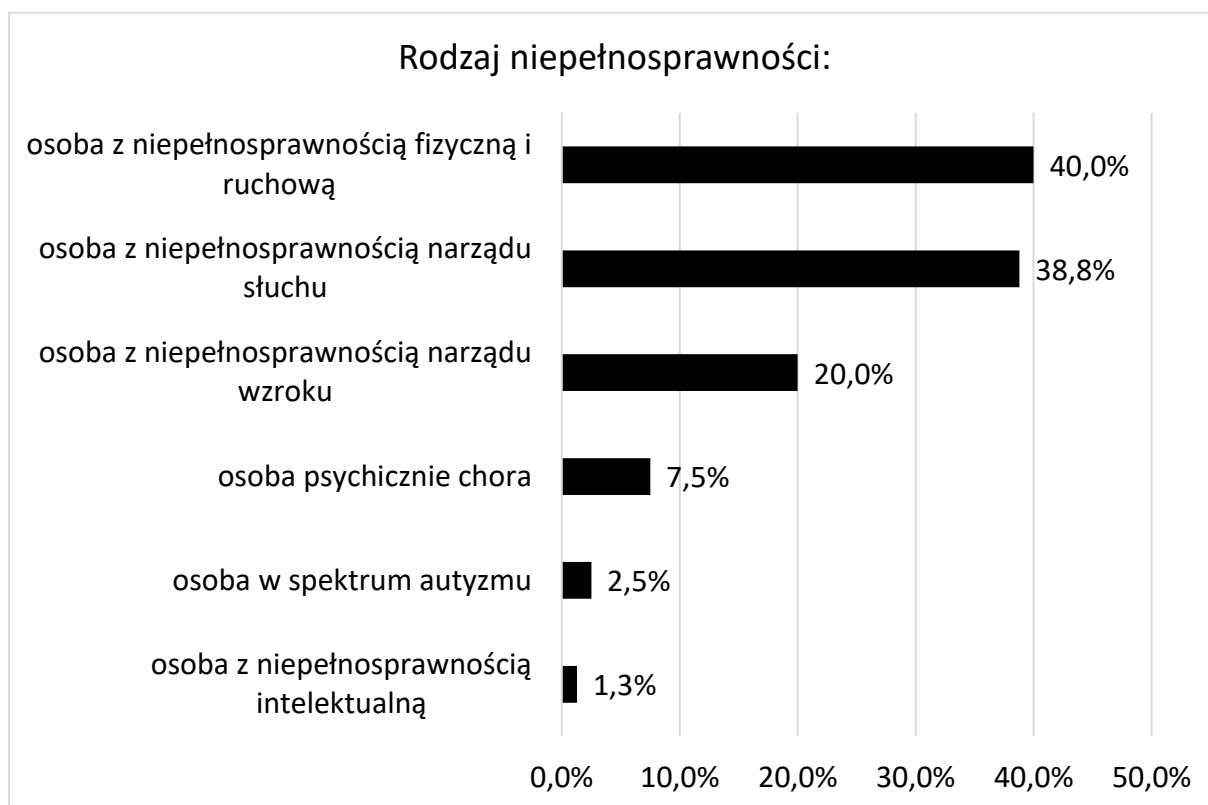

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI N=80

Najliczniejszą grupę stanowią osoby z niepełnosprawnością fizyczną i ruchową (40%) oraz osoby z niepełnosprawnością narządu słuchu (38,8%). Nieco mniej jest osób z niepełnosprawnością narządu wzroku (20%) – jako niepełnosprawność dodatkowa u beneficjentów z grupy wiodącej. Pozostałe rodzaje niepełnosprawności występują sporadycznie: osoby psychicznie chore (7,5%), osoby w spektrum autyzmu (2,5%) i osoby z niepełnosprawnością intelektualną (1,3%).

Wykres 6 Rodzaj niepełnosprawności

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI N=80, dane dotyczą pytania wielokrotnego wyboru w związku z tym wartości procentowe nie sumują się do 100%.

Pod względem aktywności zawodowej większość osób jest zatrudniona na umowę o pracę (57,5%), a co ósmy badany (12,5%) pracuje na umowach cywilnoprawnych, a 30% pozostaje jeszcze bez formalnego zatrudnienia.

Wykres 7 Aktywność zawodowa

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI N=80

W ramach badania z beneficjentami przeprowadzono także dziesięć pogłębionych wywiadów indywidualnych (IDI). Wszyscy uczestnicy posiadali orzeczenie o niepełnosprawności w stopniu umiarkowanym lub znacznym i byli osobami młodymi – w wieku od 21 do 30 lat. Grupa obejmowała zarówno osoby aktywne zawodowo (pracujące na umowę o pracę lub umowy cywilnoprawne), jak i studentów lub osoby na etapie poszukiwania zatrudnienia.

Respondenci reprezentowali różne typy niepełnosprawności – ruchową, wzrokową, słuchową i niepełnosprawność wywołaną przez choroby neurologiczne – co pozwalało uchwycić szerokie spektrum doświadczeń w zakresie dostępności mieszkań i barier funkcjonowania. W kilku przypadkach występowały niepełnosprawności sprzężone, wymagające dostosowań zarówno architektonicznych, jak i organizacyjnych.

Beneficjenci ci pochodzili z różnych województw: mazowieckiego, dolnośląskiego, pomorskiego, wielkopolskiego i małopolskiego. W jednym przypadku osoba badana po zakończeniu programu przeprowadziła się do innego województwa (z Dolnego Śląska do Lubelskiego), jednak doświadczenie wsparcia odnosiło się do okresu zamieszkania we Wrocławiu. Największą reprezentację stanowiły osoby mieszkające w dużych miastach – Warszawie, Wrocławiu, Gdańsku, Poznaniu i Krakowie – co odzwierciedla koncentrację programów wsparcia w ośrodkach miejskich, gdzie dostępność mieszkań i rynku pracy jest większa. Część respondentów przeniosła się do tych miast właśnie w wyniku udziału w programie.

Wszyscy beneficjenci byli osobami, które ukończyły lub kończyły edukację na poziomie wyższym, co jest zgodne z założeniami programu kierowanego do absolwentów i studentów ostatnich lat. Dla większości z nich udział w programie stanowił pierwszą szansę na samodzielne zamieszkanie poza domem rodzinnym, a dla części – również impuls do aktywizacji zawodowej lub kontynuacji nauki w miejscu lepiej dostosowanym do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

Pod względem zawodowym grupa była zróżnicowana. Wśród badanych znalazły się osoby zatrudnione w pełnym wymiarze czasu pracy, pracujące zdalnie lub w trybie hybrydowym, osoby odbywające staż zawodowy jak i osoby chwilowo bezrobotne. Praca zdalna była szczególnie popularna wśród osób z niepełnosprawnością ruchową lub wzrokową, co wynika z elastyczności i mniejszych barier w zakresie mobilności.

Pod względem sytuacji mieszkaniowej przed przystąpieniem do programu większość respondentów mieszkała z rodziną – zwykle w mieszkaniach niedostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Część wskazywała na ciasne, przestarzałe lub nieprzystosowane warunki, utrudniające codzienne funkcjonowanie. Jak podkreślała jedna z beneficjentek.

„było to dosyć stare mieszkanie, bez windy [...] trudno mi było sobie nalewać wodę [...] trudno mi było zmywać naczynia”. (ID15_beneficjent, znaczny stopień niepełnosprawności)

Dla wszystkich badanych przeprowadzka do mieszkania wynajmowanego w ramach programu oznaczała poprawę standardu życia i większą niezależność. Lokale miały powierzchnię od ok. 28 do 60 m², znajdowały się przeważnie w nowoczesnych budynkach z windą, w dzielnicach dobrze skomunikowanych z centrum miast. Standard mieszkań był oceniany wysoko – zarówno pod względem technicznym, jak i funkcjonalnym. W wielu przypadkach właściciele mieszkań wprowadzali drobne dostosowania, np. montaż uchwytów przy toalecie, obniżenie kranów czy usunięcie progów.

Część badanych wynajmowała mieszkania samodzielnie, część z partnerem lub rodzicem – rozwiązanie to było często motywowane względami praktycznymi (potrzeba wsparcia w codziennym funkcjonowaniu). Wszyscy badani podkreślali, że lokalizacja w dużym mieście daje im większą dostępność usług, lepsze możliwości rozwoju zawodowego oraz poczucie przynależności do społeczności, w której osoby z niepełnosprawnościami są bardziej widoczne i akceptowane.

W ujęciu ogólnym, grupa beneficjentów objęta badaniem była stosunkowo jednorodna pod względem wieku, wykształcenia i etapu życiowego – są to osoby młode, stojące u progu kariery zawodowej, dla których samodzielność mieszkaniowa stanowi kluczowy element dorosłości. Jednocześnie badanie ukazało dużą różnorodność w zakresie doświadczeń niepełnosprawności oraz strategii radzenia sobie z codziennością – od osób całkowicie samodzielnych po te wymagające wsparcia asystenta osobistego.

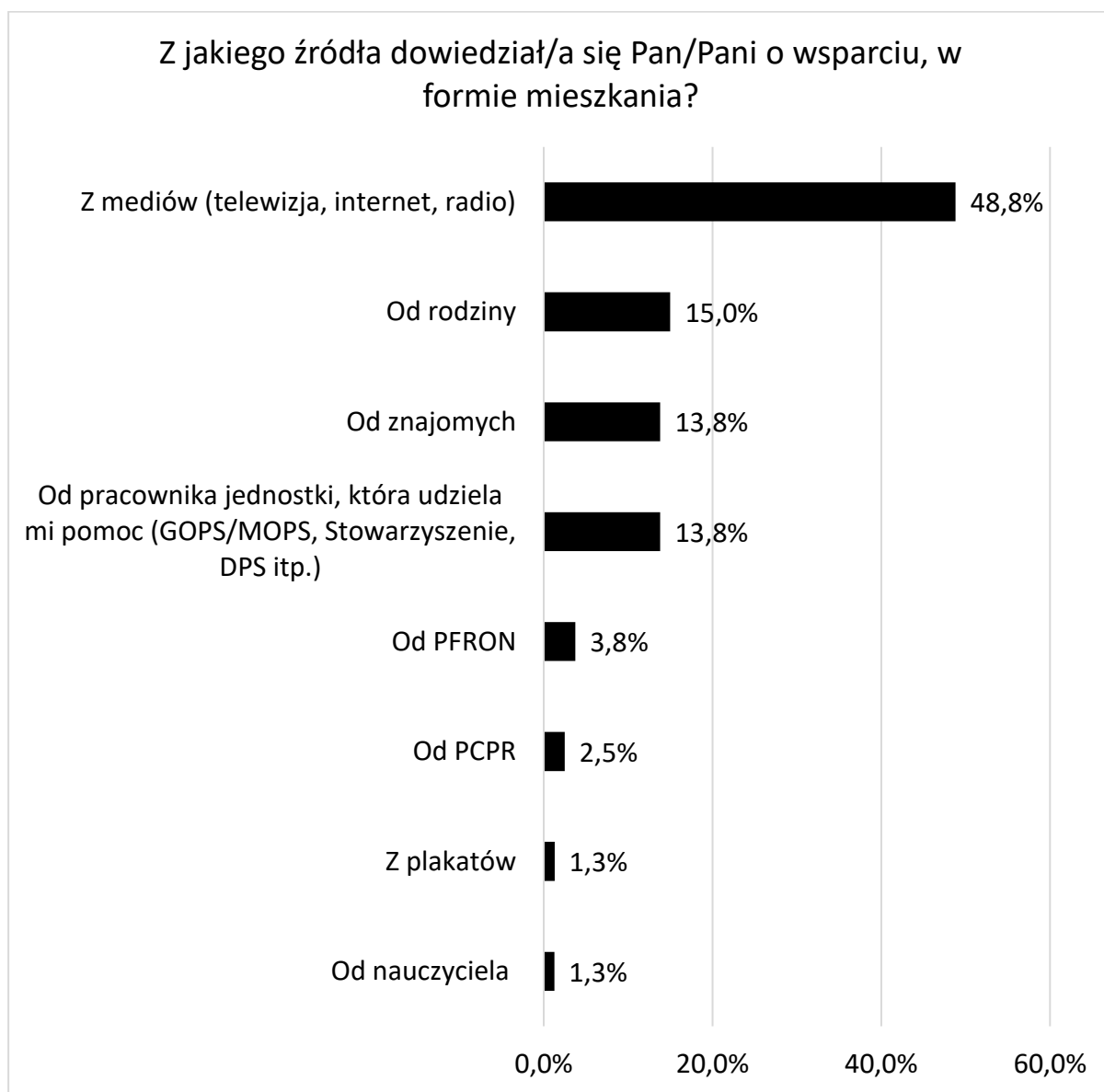
Etap naboru wniosków

O doświadczenia związane ze składaniem wniosku do programu zapytano beneficjentów. Po pierwsze, chciano ustalić, w jaki sposób uczestnicy dowiedzieli się o programie. Najczęściej wskazywanym źródłem informacji o wsparciu w formie mieszkania były media (telewizja, internet, radio) – 48,8% osób dowiedziało się o tej możliwości w ten sposób. Na drugim miejscu znalazła się rodzina (15,0%), a następnie pracownik jednostki udzielającej pomocy (np. GOPS, MOPS, stowarzyszenie, DPS) oraz znajomi, oba źródła po 13,8%. Znacznie rzadziej wskazywano PFRON (3,8%) i PCPR (2,5%), chociaż te odpowiedzi zostały wskazane w otwartej odpowiedzi doprecyzowującej źródło „inne”. Marginalne znaczenie miały nauczyciel oraz plakaty, które uzyskały po 1,3%.

Struktura odpowiedzi pokazuje wyraźną dominację kanałów masowych nad bezpośrednimi źródłami instytucjonalnymi. Informacja o wsparciu dociera przede wszystkim poprzez media. Nie należy jednak lekceważyć sieci kontaktów: pozostałe odpowiedzi (oprócz plakatów oraz instytucji) łącznie charakteryzują się wysokim odsetkiem (43,9%).

Wykres 8 Źródła wiedzy o wsparciu

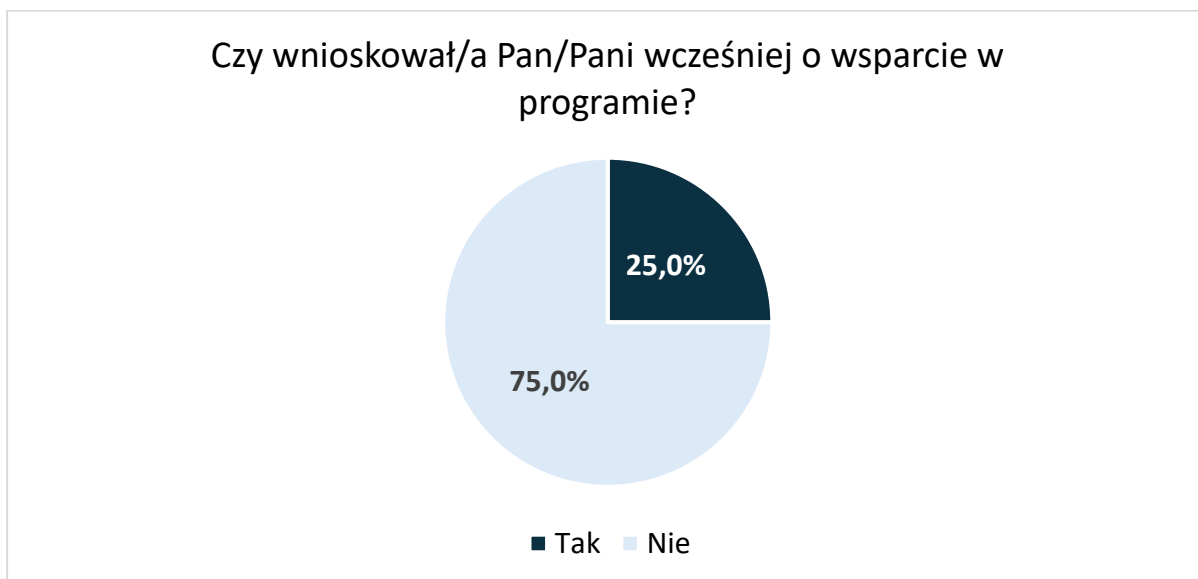

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI N=80, dane dotyczą pytania wielokrotnego wyboru w związku z tym wartości procentowe nie sumują się do 100%.

Co czwarty beneficjent miał wcześniejsze doświadczenia z programem (wnioskował o wcześniejsze wsparcie), natomiast dla trzech czwartych uczestników obecny proces był pierwszym kontaktem z programem.

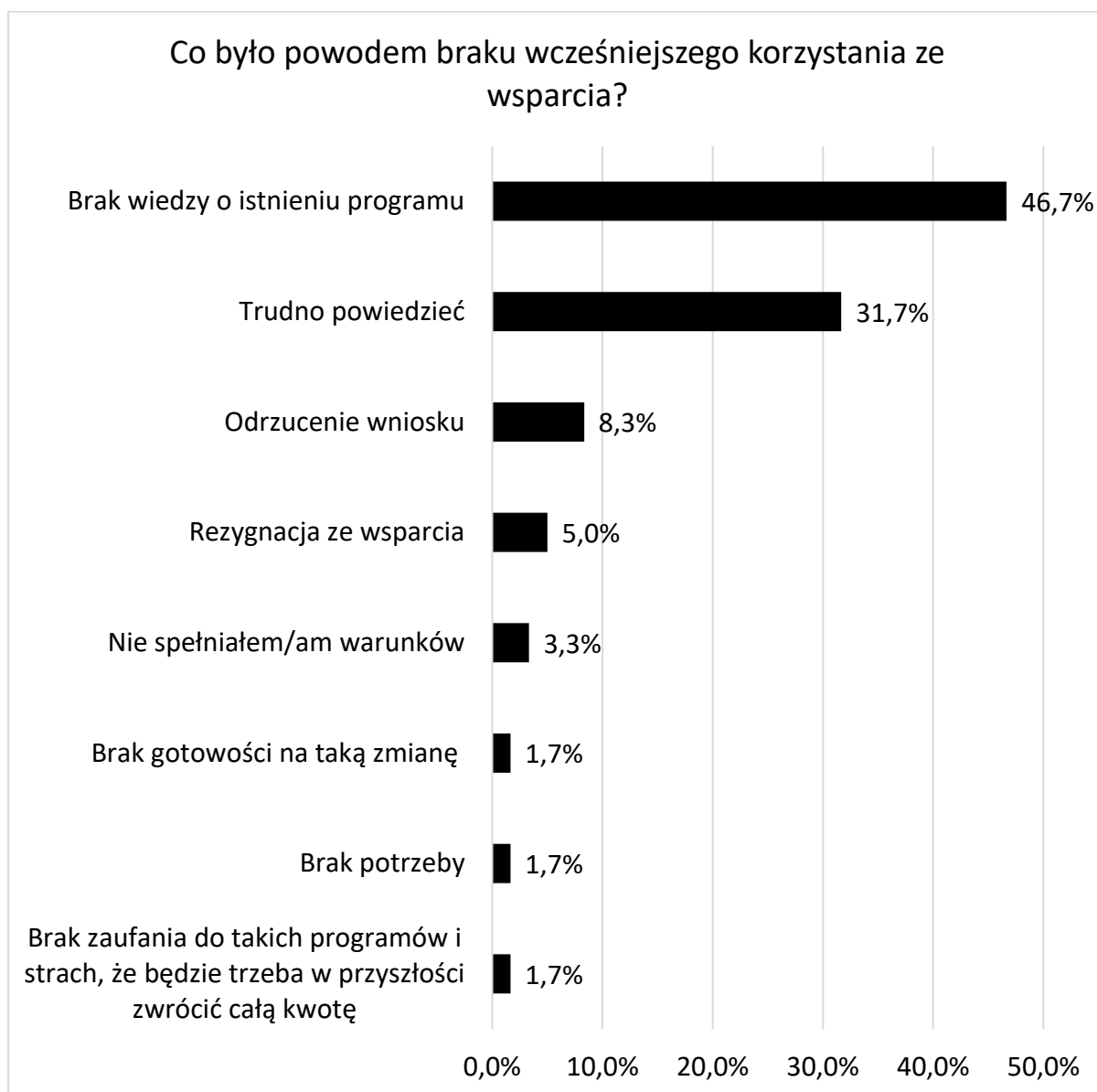
Wykres 9 Wcześniejsze wnioskowanie o wsparcie w programie

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI, N=80

Najczęściej wskazywanym powodem braku wcześniejszego korzystania ze wsparcia był brak wiedzy o istnieniu programu, odpowiedź tę podało 46,7% osób. Kolejną często pojawiającą się przyczyną była trudność w określeniu powodu, co zadeklarowało 31,7% respondentów. Wśród pozostałych odpowiedzi znalazły się: odrzucenie wniosku (8,3%), rezygnacja ze wsparcia (5,0%) oraz niespełnianie warunków (3,3%). Sporadycznie wskazywano brak zaufania do takich programów i obawy przed koniecznością zwrotu środków, brak potrzeby czy brak gotowości na zmianę – każda z tych odpowiedzi uzyskała po 1,7%.

Wykres 10 Powody wcześniejszego niekorzystania ze wsparcia

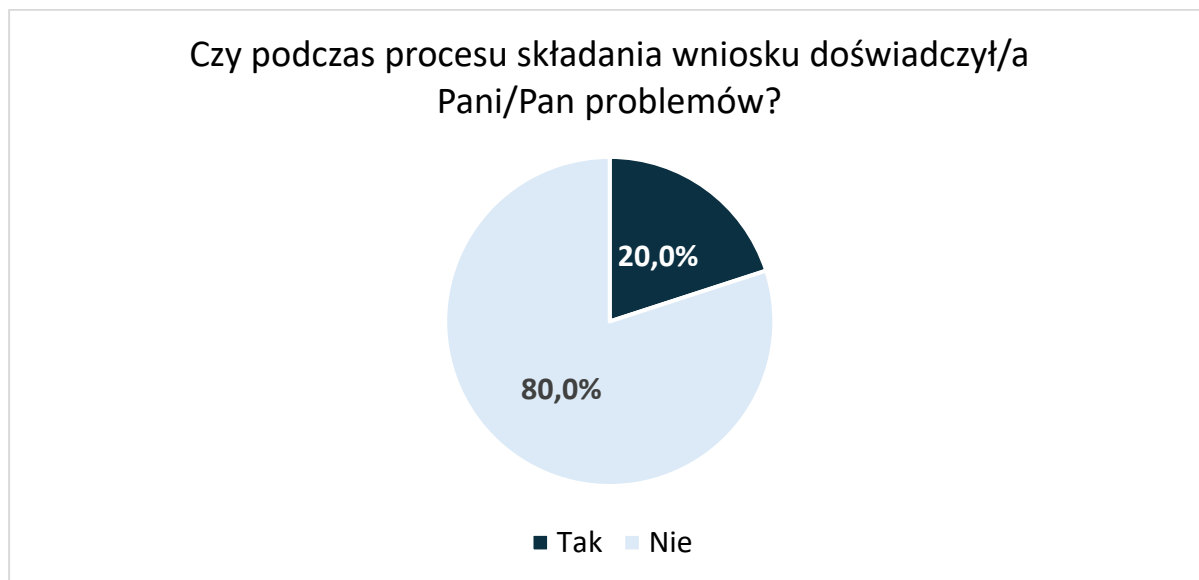
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI, N=60

Jak wynika z analizy powyższych wyników badania, a także wywiadów z realizatorami wsparcia, promocja programu ma istotne znaczenie. Informacje o programie zamieszczane na stronach internetowych instytucji publicznych, bywają niewystarczające. W celu zwiększenia szans na dotarcie do potencjalnego uczestnika wsparcia, zasadne może okazać się promowanie wsparcia w różnych mediach – telewizji, internecie, reklamach radiowych. Innymi słowy korzystne mogą okazać się bardziej intensywne i zróżnicowane formy promocji, w tym kampanie w mediach lokalnych, ale także współpraca z uczelniami, organizacjami pozarządowymi oraz bezpośrednie informowanie pełnomocników ds. osób z niepełnosprawnościami.

Etap naboru — składania wniosków jest procesem przejrzystym i prostym. Większość badanych osób nie doświadczyła problemów podczas procesu składania wniosku (80,0%). Wyniki wskazują na stosunkowo wysoki poziom sprawności procedury, choć jedna piąta osób napotkała trudności.

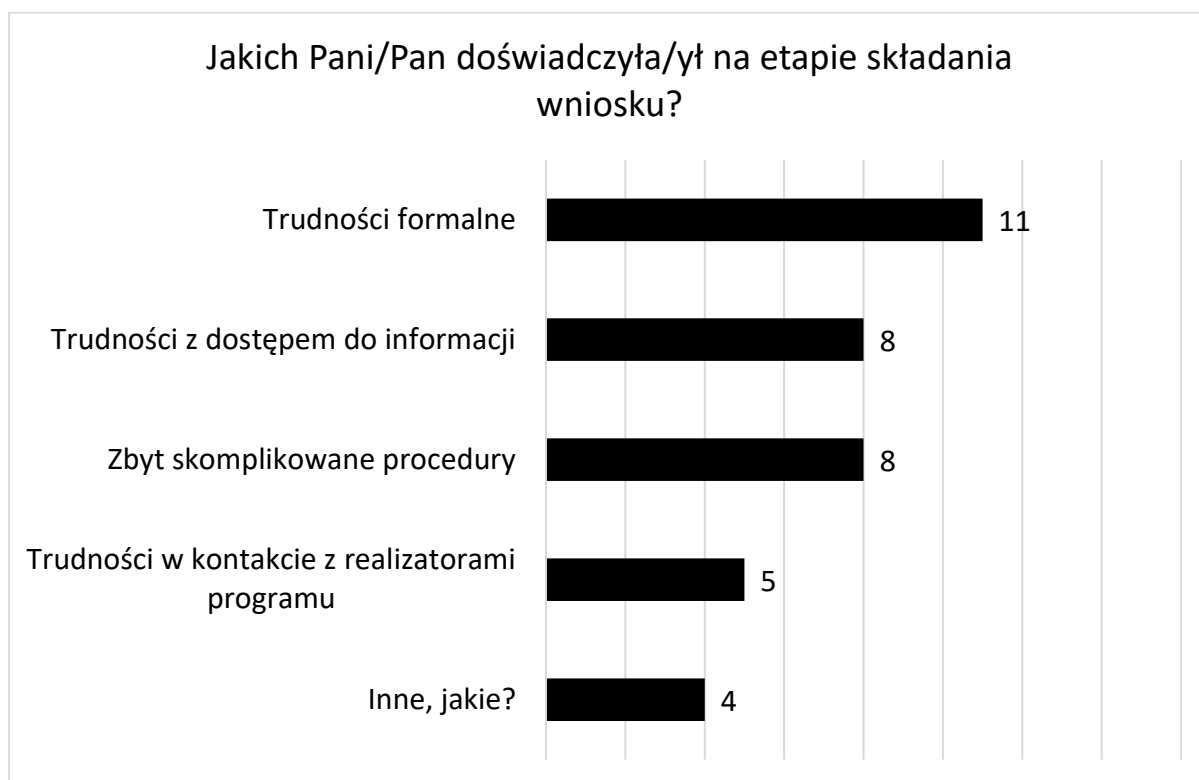
Wykres 11 Wystąpienie problemów na etapie składania wniosku

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI N=80

Spośród 16 osób, które zgłosiły problemy na etapie składania wniosku, 11 osób wskazało na trudności formalne. Kolejne dwie kategorie, zbyt skomplikowane procedury oraz trudności z dostępem do informacji, wystąpiły po 8 razy, wskazując na istotne znaczenie przejrzystości procesu i dostępności danych. Trudności w kontakcie z realizatorami programu odnotowano w 5 przypadkach, a odpowiedzi zakwalifikowane jako „inne” pojawiły się 4 razy, przy czym dwukrotnie wskazywano na trudności niezwiązane w sposób bezpośredni z programem, zaś pozostałe dwie osoby wskazały na długi czas oczekiwania na decyzję JST (nawet rok) oraz wpływ zmienności cen na rynku najmu, oraz błędne obliczenie wysokości wsparcia, wymagające dodatkowych działań ze strony wnioskodawcy.

Wykres 12 Rodzaje trudności, jakie wystąpiły na etapie składania wniosku

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI N=80

Proces aplikowania do programu przebiegał więc, w zdecydowanej większości sprawnie i bez większych trudności, na co uwagę zwracali także beneficjenci biorący udział w badaniu jakościowym. Jedynie w kilku przypadkach ujawniły się problemy proceduralne, niejasności interpretacyjne oraz brak spójności informacji przekazywanych przez instytucje. Były to jednak wypowiedzi marginalne: większość respondentów podkreślała, że wniosek był możliwy do samodzielnego złożenia. Niemniej jednak, niektórzy badani wskazywali, że wniosek powinien być przetłumaczony na PJM.

„Wniosek to jest jakaś taka formalność do wypełnienia i nie było tutaj żadnych problemów.” (IDI5_beneficjent, znaczny stopień niepełnosprawności)

„Wniosek powinien być przetłumaczony na PJM, skoro jest również skierowany do osób Głuchych.” (FGI)

Proces aplikowania do programu „Mieszkanie dla absolwenta” został oceniany jako stosunkowo prosty, zwłaszcza z punktu widzenia formalnych procedur, także przez samych realizatorów oraz przedstawiciela Biura PFRON. Zdaniem tych badanych, jest to proces przejrzysty formalnie, jednak w praktyce bywa utrudniony przez czynniki zewnętrzne – przede wszystkim ograniczoną dostępność mieszkań dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

„Ktoś szuka, a nie może znaleźć. I z jednej strony program wskazuje 90 dni na znalezienie tego mieszkania. No niestety jest tak też czasami, że te 90 dni może nie wystarczyć.”
(Lp19_BiuroPFRON)

Proces aplikowania nie generował masowych odrzuceń, a decyzje podejmowane są elastycznie i z uwzględnieniem indywidualnych sytuacji życiowych.

„Podejmujemy decyzje z reguły w 97% (...) na korzyść wnioskodawcy, bo wychodzimy z założenia, że jeżeli coś nie jest doprecyzowane, a jednak ktoś idzie w kierunku realizacji celów programu, czyli po pierwsze zwiększenie tej mobilności, po drugie podjęcie zatrudnienia i jego utrzymanie, to dlaczego mamy mu utrudnić tą sytuację?”
(Lp19_BiuroPFRON)

Większość osób, które złożyły wniosek, otrzymała dofinansowanie za pierwszym razem, bez konieczności uzupełniania dokumentacji. Zdecydowana większość badanych nie odnotowała przypadków odmowy. Zdarzały się jednak wyjątki — w jednym przypadku wniosek został rozpatrywany przez JST długo, co skutkowało rezygnacją respondentki z udziału.

Należy w tym miejscu nadmienić, że w niektórych powiatach program był wdrażany po raz pierwszy, co wpływało na jakość informacji przekazywanych przez urzędników. W efekcie część beneficjentów miała wrażenie, że interpretacja zasad programu zmieniała się w trakcie jego realizacji. Najbardziej problematyczny okazał się wymóg posiadania zatrudnienia — w niektórych przypadkach był on rozumiany jako praca stacjonarna, w innych dopuszczano formę zdalną. W pojedynczych wypowiedziach pojawiały się też uwagi dotyczące zbyt długiego oczekiwania na decyzję lub niejasnych wymagań formalnych.

„dostałem informację my to robimy pierwszy raz będzie pan pierwszy, więc my się też się uczymy.” (IDI2_beneficjent, znaczny stopień niepełnosprawności)

„niesprecyzowanie duże (...) dużo rzeczy nie jest do końca jasnych przy składaniu tego wniosku, że z jednej strony trzeba coś załączyć, ale nie do końca jest jasne jak to w praktyce ma wyglądać.” (IDI7_beneficjent, umiarkowany stopień niepełnosprawności)

Realizatorzy programu wskazywali też na pewne trudności interpretacyjne i różnice w praktykach między powiatami, które w pierwszym okresie wdrażania powodowały dezorientację zarówno u wnioskodawców, jak i pracowników PCPR. Większość realizatorów zauważyła także, że liczba osób zainteresowanych programem była wielokrotnie wyższa od liczby faktycznie złożonych wniosków. Wielu potencjalnych uczestników odpadało na etapie wstępnych konsultacji, głównie z powodu niespełnienia wymogów formalnych – dotyczących wieku, stopnia niepełnosprawności lub zatrudnienia.

„Osób, które się pytały o program jest kilkadziesiąt razy więcej niż tych, które się kwalifikowały.” (Lp7_realizator)

Pomimo tych zastrzeżeń, większość badanych beneficjentów oceniała obsługę programu jako pomocną, zaangażowaną i życzliwą. W niemal wszystkich wywiadach powtarzał się wątek dobrego kontaktu z pracownikami PCPR, przy jednoczesnym poczuciu, że na początku programu brakowało im jasnych instrukcji i jednolitych wzorów dokumentów. Część uczestników wskazywała, że pomoc doradcza byłaby szczególnie ważna dla osób z mniejszym doświadczeniem w wypełnianiu wniosków:

„pracownicy Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Lubaniu byli naprawdę wspaniali. Pani mi udzielała odpowiedzi, pomagała też (...) miałyśmy stały kontakt i telefoniczny i mailowy, więc czuć było zaangażowanie pracowników PCPR u, żeby uzyskać to dofinansowanie, żeby później się potem właśnie panie dopytywały, czy wszystko jest w porządku. Także czułam się super zaopiekowana.” (IDI4_beneficjent, umiarkowany stopień niepełnosprawności)

„wniosek był bardzo złożony i dużo właśnie takich wyliczeń, czy na podstawie właśnie kryteriów (...) było to dosyć skomplikowane (...) z mojego doświadczenia widziałam, że dużo poprawek wydłużyło się przez ten proces, Więc tutaj bym bardziej oczekiwała takiego wsparcia w trakcie wypełniania wniosku.” (IDI6_beneficjent, umiarkowany stopień niepełnosprawności)

Program oceniany został przez przedstawiciela biura PFRON jako zbyt wąsko ukierunkowany – adresowany głównie do osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności, co w praktyce ogranicza jego dostępność – wsparciem powinni być objęci również absolwenci z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, którzy mają większy potencjał zawodowy i społeczną gotowość do usamodzielnienia.

„Osobie ze znacznym stopniem niepełnosprawności trudno jest znaleźć pracę. (...) W ogóle ukierunkować na zupełnie inną grupę beneficjentów pod tym kątem. Właśnie takim, żeby wziąć pod uwagę jednak bardziej jednostki chorobowe, czyli np. Osoby niepełnosprawne ruchowo, ale niekoniecznie w stopniu znacznym.” (Lp14_oddział_PFRON)

Przedstawiciel Biura PFRON zauważył, że barierą nie jest sama procedura składania wniosków, lecz realne warunki rynkowe i zróżnicowanie sytuacji lokalnych. Wnioskodawcy z mniejszych miejscowości mają utrudniony dostęp do zasobu mieszkaniowego, a czas na jego znalezienie bywa niewystarczający. Dodatkowym utrudnieniem jest wymóg związany z mieszkaniem: konieczność podpisania umowy najmu na etapie wnioskowania. W sytuacji, gdy rynek najmu jest trudny, a mieszkania dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnościami są rzadkością, takie wymagania mogą zniechęcać do udziału w programie.

Wielokrotnie podkreślano, że największą barierą w aplikowaniu jest też wymóg zatrudnienia i sposób jego dokumentowania. Osoby z niepełnosprawnością często pracują na umowy cywilnoprawne lub w niepełnym wymiarze, co utrudnia spełnienie kryteriów

dotyczących minimalnych dochodów. Warto zestawić te odczuwane przez beneficjentów bariery dotyczące wymogu zatrudnienia z faktem, że według dokumentacji programu w pierwszych 24 miesiącach nie ma obowiązku wykazywania dochodu ani utrzymania zatrudnienia, co sugeruje rozbieżność między zapisami formalnymi a praktyką realizacji programu w oczach realizatorów.

„wiele osób z niepełnosprawnościami jest zatrudniona na umowę zlecenie, gdzie nie jest podane, że zarabiają przynajmniej tą najniższą krajową, bo ich praca jest uzależniona na przykład od ilości masażu, którzy wykonują i ilości klientów.” (Lp18_realizator)

Z drugiej strony i w kontekście wspomnianego obowiązku, niektórzy realizatorzy wskazują na potrzebę doprecyzowania momentu i sposobu weryfikacji warunku zatrudnienia beneficjentów. Obecnie ocena spełnienia tego wymogu (w ciągu dwóch lat) utrudnia bieżące monitorowanie efektów i może prowadzić do różnych interpretacji przepisów w poszczególnych jednostkach.

„Po tych pierwszych 24 miesiącach dopiero możemy zweryfikować, czy ten pan zatrudnienie podjął, czy on utrzymuje to zatrudnienie. W tym momencie przez te 24 miesiące ja nie muszę w żaden sposób tego weryfikować.” (Lp13_realizator)

Część trudności miała charakter techniczny – dotyczyła kompletności dokumentów lub poprawności załączników. Z perspektywy jednego z realizatorów pewnej zmiany wymaga zakres i szybkość uzyskiwania informacji i doprecyzowania od Oddziałów PFRON, Ogólnie kontakt z Oddziałami PFRON został oceniony jako poprawny: Oddziały udzielały niezbędnej pomocy i wsparcia w niezbędnym do realizacji programu zakresie.

„Najczęściej są to braki formalne – na przykład umowy najmu albo orzeczenia o kształceniu specjalnym” (Lp7_realizator)

„Nie uzyskałam informacji odpowiednich z oddziału PFRON-u (...). Trzy razy był mail wysyłany. Do tej pory nie dostałam odpowiedzi. Realizujemy ten program bez obsługi na tę chwilę.” (Lp10_realizator)

Warto też podkreślić, że wszystkich analizowanych województwach liczba złożonych wniosków pozostaje niska. Oddziały PFRON zgodnie wskazują, że zainteresowanie ma charakter potencjalny, lecz nieujawniony – wiele osób rezygnuje na etapie wstępnych konsultacji, gdy okazuje się, że nie spełniają formalnych kryteriów (np. dotyczących stopnia niepełnosprawności lub zatrudnienia).

„Były osoby zainteresowane tym programem, aczkolwiek z racji tego, że nie spełniały kryteriów programu, no w ogóle nie składały wniosku.” (Lp17_oddział_PFRON)

Reasumując, proces aplikowania do programu został oceniony przez większość beneficjentów jako prosty i możliwy do samodzielnego przejścia, a obsługa programu przez

realizatorów – jako pomocna i życzliwa. Realizatorzy podkreślali, że decyzje są podejmowane elastycznie, z uwzględnieniem indywidualnych sytuacji życiowych, jednak wskazywali też na potrzebę uproszczenia procedur i rozszerzenia grupy docelowej programu.

Choć pojawiały się pojedyncze trudności proceduralne i interpretacyjne, były one marginalne i najczęściej wynikały z lokalnych różnic w realizacji programu – pozostawały bez większego znaczenia dla realizacji programu.

Z pewnością mocną stroną procesu naboru jest prosty i intuicyjny formularz wniosku, ograniczony do podstawowych i niezbędnych informacji. Analiza wyników badań, w tym doświadczeń beneficjentów uczestniczących w badaniu jakościowym, wskazuje, że dokument (formularz) został przygotowany w sposób przejrzysty i napisany prostym językiem. Dzięki temu zdecydowana większość osób nie miała trudności z jego samodzielnym wypełnieniem. Istotnym atutem jest również elastyczność w podejmowaniu decyzji wnioskowych, uwzględniająca indywidualne sytuacje beneficjentów przy jednoczesnym zachowaniu zasad formalnych programu. Wysoka skuteczność procesu oraz pozytywne oceny uczestników potwierdzają, że mechanizm naboru został zaprojektowany prawidłowo; trudności formalne występowały jedynie marginalnie. Analiza wskazuje, że obszary wymagające usprawnienia dotyczyły głównie kwestii technicznych, zgłaszanych przez pojedynczych przedstawicieli Oddziałów PFRON. Wskazywano na potrzebę doprecyzowania definicji kluczowych pojęć, takich jak „mieszkanie dostępne” oraz opracowania katalogu sytuacji określanych jako „wypadki losowe”. Pozostałe trudności sygnalizowane przez respondentów miały charakter zewnętrzny i były niezależne od programu oraz instytucji zarządzającej jego realizacją.

Realizacja wsparcia

Jednym z celów badania było określenie, w jakim zakresie realizacja wsparcia odpowiadała na potrzeby i oczekiwania beneficjentów. Najczęściej wskazywaną przez beneficjentów biorących udział w badaniu ilościowym potrzebą mieszkaniową do zaspokojenia było samodzielne zamieszkanie, które zadeklarowało 71,3% respondentów. Bardzo często pojawiała się również potrzeba zmiany lokalizacji w celu znalezienia pracy i dostępu do instytucji oraz innych placówek (67,5%). Znacznie rzadziej wskazywano na dostosowanie warunków mieszkania w celu swobodnego poruszania się (27,5%) oraz przystosowaną łazienkę (12,5%). Potrzeby związane z wyposażeniem rehabilitacyjnym i dostępnością windy miały najmniejsze znaczenie, odpowiednio 3,8% i 1,3%. Struktura odpowiedzi pokazuje, że kluczowe oczekiwania wobec programu koncentrują się na zapewnieniu samodzielności i mobilności poprzez zmianę miejsca zamieszkania, co jest istotne dla aktywizacji zawodowej i społecznej. Potrzeby związane z adaptacją przestrzeni i wyposażeniem są obecne, ale mają charakter uzupełniający.

Wykres 13 Potrzeby mieszkaniowe, które respondent chciał zaspokoić w ramach programu

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI N=80, dane dotyczą pytania wielokrotnego wyboru w związku z tym wartości procentowe nie sumują się do 100%

Mieszkania dostępne w ramach programu były w zdecydowanej większości przystosowane do potrzeb osób z ograniczeniami ruchowymi lub wzrokowymi – z windami, brakiem progów i odpowiednim metrażem. Wielu respondentów doceniało także położenie mieszkań – w pobliżu uczelni, miejsc pracy lub komunikacji publicznej, co znacząco zwiększało ich mobilność i samodzielność.

„Lokalizacja jest blisko przystanku, do którego prowadzą przejścia z sygnalizacją dźwiękową. Dodatkowo przystanek jest, ma wiele połączeń, jeśli chodzi o tramwaje i autobusy, co To dla mnie jest dosyć ważne, że mogę bezpośrednio dojechać w dane miejsca i też znajduje się dosyć blisko mojej uczelni, na której studiuje i blisko poprzedniego miejsca pracy (...) Przestrzeń jest bezpieczna, nie ma miejsc niedostępnych dla osób z niepełnosprawnością wzroku.” (IDI15_beneficjent, znaczny stopień niepełnosprawności)

W zakresie korzystania z mieszkań zdecydowana większość beneficjentów była bardzo zadowolona z ich standardu i funkcjonalności.

„Nowoczesne i bardzo dobrze umeblowane.” (IDI16_beneficjent, znaczny stopień niepełnosprawności)

„W miarę wysoki [standard] i jest to dla mnie jak najbardziej komfortowe [mieszkanie].” (IDI6_beneficjent, umiarkowany stopień niepełnosprawności)

Warto zauważyć, że sposób korzystania z programu różnił się w zależności od poziomu samodzielności życiowej. Część uczestników mieszkała całkowicie samodzielnie, inni z partnerem lub członkiem rodziny. Współdzielenie mieszkania nie wynikało z braku możliwości jego utrzymania, lecz raczej z potrzeby wsparcia w codziennych czynnościach.

„Czasami potrzebuję pomocy drugiej osoby. Najczęściej jest to mój mąż. Na przykład jak załatwiam sprawy w urzędzie albo w jakichś takich miejscach, gdzie jest hałas i nie do końca rozumiem, co kto mówi, a załatwiam jakieś ważne sprawy, no to wtedy biorę bliską osobę.” (IDI4_beneficjent, umiarkowany stopień niepełnosprawności)

Niektórzy uczestnicy programu korzystali równolegle z innych form wsparcia, takich jak asystent osobisty osoby z niepełnosprawnością. Osoby te bardzo wysoko oceniały przydatność takiego rozwiązania w codziennym funkcjonowaniu.

„Jak najbardziej. Uważam, że nie ma rzeczy, która w Warszawie bardziej poprawia życie.” (IDI12_beneficjent, znaczny stopień niepełnosprawności)

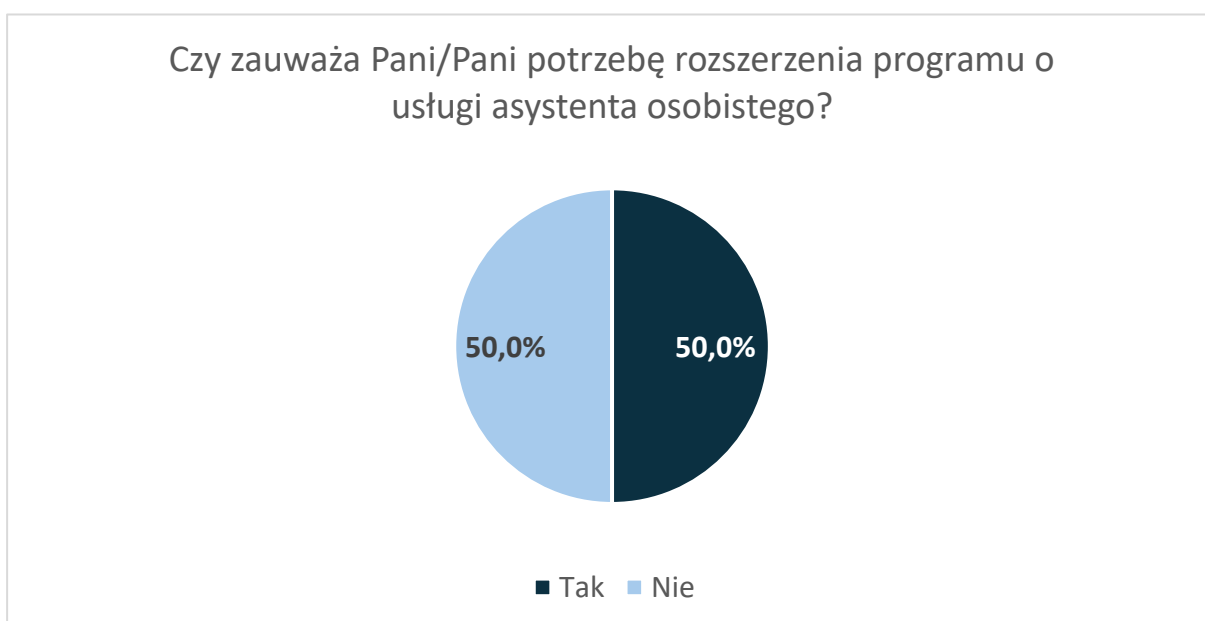
Beneficjenci programu w większości doświadczyli poprawy warunków mieszkaniowych, zyskując większą przestrzeń, lepszy standard i możliwość samodzielnego życia. Często zmiana mieszkania wiązała się także z przeprowadzką do innej miejscowości, co umożliwiło im łatwiejszy dostęp do pracy lub edukacji. Program sprzyja więc zarówno poprawie jakości życia, jak i zwiększeniu mobilności oraz niezależności osób z niepełnosprawnościami.

„Ja mieszkałam, pomieszkowałam trochę z koleżanką. No i dojeżdżałam też z miasta Łęborka. Poprzednie, raczej nie było przeszkodą, ale teraz jest na pewno zdecydowanie łatwiej. To będzie, 42 metry a standard, no jak dla mnie jest odpowiedni. Nie wiem nawet jak to. No taki w miarę w miarę wysoki i jest to dla mnie jak najbardziej komfortowe.” (IDI6_beneficjent, umiarkowany stopień niepełnosprawności)

Badanych zapytano również, czy widzą potrzebę, aby program został rozszerzony o usługę asystenta osobistego. Zdania w tej kwestii są podzielone, 50% badanych wskazuje, że widzi taką potrzebę, natomiast 50% nie zauważa jej.

Wykres 14 Potrzeba rozszerzenia programu o usługi asystenta osobistego

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI N=80

Wśród beneficjentów pojawia się umiarkowana potrzeba wsparcia asystenta samodzielności, szczególnie w zakresie formalności związanych ze składaniem wniosku i obsługą systemów online. Osoby badane podkreślają, że procedury administracyjne bywają skomplikowane i mogą stanowić barierę dla części osób z niepełnosprawnościami. Jednocześnie większość uczestników nie odczuwa potrzeby stałego wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, wskazując raczej na potrzebę doraźnej pomocy w sytuacjach wymagających wiedzy administracyjnej lub cyfrowej.

„Jeśli chodzi o mnie, to nie, aczkolwiek czasami potrzebuję pomocy drugiej osoby. Najczęściej jest to mój mąż. Na przykład jak załatwiam sprawy w urzędzie albo w jakichś takich miejscach, gdzie jest hałas i nie do końca rozumiem, co kto mówi, a załatwiam jakieś ważne sprawy, no to wtedy biorę bliską osobę. A jeśli ktoś nie ma bliskiej osoby, no to myślę, że taki asystent by był bardzo przydatny” (IDI4_beneficjent, umiarkowany stopień niepełnosprawności).

Obsługa programu

W opinii przedstawiciela Biura PFRON realizacja i obsługa programu „Mieszkanie dla absolwenta” jest zgodna z założeniami formalnymi i przyjętymi procedurami, a jego wdrażanie jest stale monitorowane i doskonalone w oparciu o doświadczenia jednostek realizujących. Jak wskazano, program od początku miał charakter rozwojowy i podlegał kolejnym aktualizacjom zapisów.

„Musi być zgodny (...) bo są procedury, jest program, więc jego realizacja odbywa się zgodnie. (...) On troszeczkę ewaluował, pewne rzeczy zostały doprecyzowane, pewne rzeczy były zmieniane.” (Lp19_BiuroPFRON)

Zdecydowana większość beneficjentów biorących udział w badaniu ilościowym nie doświadczyła problemów podczas korzystania ze wsparcia (88,8%) (problemy zgłosiło 11,3% respondentów). Sporadycznie wskazywano na występowanie problemów, takich jak: brak odpowiedniego, dodatkowego wsparcia – pojawił się w 6 przypadkach. Kolejne trudności dotyczyły ograniczeń architektonicznych oraz znalezienia zatrudnienia – po 4 wskazania każda. Brak indywidualnego podejścia odnotowano w 2 przypadkach, podobnie jak odpowiedzi zakwalifikowane jako „inne”. Nie zgłoszono problemów związanych z uzyskaniem samodzielności w wykonywaniu codziennych czynności.

Beneficjenci programu biorący udział w badaniu jakościowym także rzadko wskazywali trudności w samym procesie korzystania ze wsparcia. Nieliczne uwagi dotyczyły kwestii administracyjnych, np. obowiązku rozliczania kosztów wynajmu lub kontaktu w sprawie kolejnych etapów dofinansowania. Nie były to jednak bariery, które wpływałyby na ich ogólną ocenę programu. W kilku przypadkach, zwłaszcza w pierwszym okresie funkcjonowania programu, pojawiały się drobne niejasności interpretacyjne dotyczące obowiązków beneficjenta, ale miały one charakter incydentalny i były rozwiązywane w trakcie współpracy.

„Zadawałem pytania, a oni nic nie wiedzieli (...) dostałem informację my to robimy pierwszy raz będzie pan pierwszy, więc my się też uczymy i nie wiemy. Zadzwonimy do PFRON u gdzieś tam, to damy znać. No to zadzwonili, że oni też nie wiedzą i że musimy, muszę jakoś to złożyć i że będziemy to w trakcie się uczyć wszyscy.” (IDI2_beneficjent, znaczny stopień niepełnosprawności)

W badanych wywiadach pojawiają się przykłady rezygnacji z udziału w programie, co wskazuje, że zjawisko to występuje, choć nie jest powszechne. Powody rezygnacji dotyczą przede wszystkim trudności proceduralnych, niejasności informacyjnych lub zmian w osobistej sytuacji życiowej. Może to sugerować potrzebę uproszczenia procesu oraz usprawnienia komunikacji z uczestnikami.

„Później zrezygnowałam z tego wniosku, więc jakby ja nie załączyłam już tej umowy o mieszkanie, umowę o pracę ani nic takiego, ale na moment, w którym składałam ten wniosek, to nie do końca umiałam się poruszać po tym i nie wiedziałam co ja tam będę musiała załączyć. I też to, że tam można było złożyć wniosek, później dopiero dołączyć tą umowę i te mieszkania. I z jednej strony można było mieć mieszkanie, a z drugiej strony można było go dopiero szukać. I to mnie wprowadzało w takie zagubienie.”

(IDI7_beneficjent, umiarkowany stopień niepełnosprawności)

W analizowanych wypowiedziach nie pojawiają się sygnały o wykorzystywaniu powiązań rodzinnych przy wynajmowaniu mieszkań czy podejmowaniu zatrudnienia. Beneficjenci najczęściej funkcjonują na rynku mieszkaniowym i pracy w sposób niezależny od rodziny. Może to wskazywać, że program nie generuje ryzyka nadużyć w tym obszarze.

Dla większości beneficjentów program okazał się więc rozwiązaniem prostym w użytkowaniu i bezproblemowym na etapie realizacji. Beneficjenci podkreślali, niemal we wszystkich przypadkach, że kontakt z realizatorami programu (najczęściej z pracownikami PCPR) był dobry, szybki i oparty na zrozumieniu specyfiki potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

„Pracownicy bez problemu udzielają mi wszelkich informacji (...) komunikacja jest na bardzo na wysokim poziomie.” (IDI15_beneficjent, znaczny stopień niepełnosprawności)

„Jak miałam jakiś problem, to zawsze szybko wszystko zostało rozwiązane.”

(IDI3_beneficjent, znaczny stopień niepełnosprawności)

Z punktu widzenia Biura PFRON, realizacja programu przebiegała również bez zakłóceń, a większość problemów miała charakter organizacyjny lub techniczny. Sporadycznie dotyczyły one rozliczeń finansowych pomiędzy powiatami a Funduszem. Zdarzają się przypadki błędnego zwrotu środków przez realizatorów, co powoduje opóźnienia w płatnościach i konieczność korygowania umów. Przedstawiciel Biura PFRON zwrócił uwagę, że tego typu sytuacje nie są wynikiem niewłaściwego nadzoru, lecz różnego poziomu doświadczenia jednostek samorządowych realizujących program. W odpowiedzi na pojawiające się trudności Biuro opracowuje rozwiązania systemowe, np. precyzuje instrukcje finansowe i prowadzi bieżące konsultacje z powiatami.

„Powiat oddał środki dotyczące umów już podpisanych. (...) Powstał problem, że nie mieli środków na realizację swoich umów i nastąpiło opóźnienie.” (Lp19_biuroPFRON)

Wskazano jednak na pewne trudności. Jednym z istotnych czynników utrudniających skuteczną realizację programu jest, według przedstawiciela Biura PFRON, brak mechanizmu rewaloryzacji wysokości dopłat, co w obliczu rosnących kosztów najmu ogranicza realną siłę wsparcia finansowego.

„Jeżeli wynajem mieszkania kosztuje 1000 zł, a za chwilę kosztuje 2000, to skądś ten wnioskodawca ten tysiąc będzie musiał uzyskać (...) mówię z punktu widzenia instytucji my nie jesteśmy w stanie inaczej tego zrobić, tak po prostu, proceduralnie byśmy popłynęli i popłynęliśmy finansowo.” (Lp19_biuroPFRON)

Biuro wskazało, że jednym z obszarów wymagających dalszego doprecyzowania są zapisy dotyczące pracy zdalnej. Obecna konstrukcja programu nie uwzględnia jej wprost, co może rodzić wątpliwości interpretacyjne w kontekście wymogu aktywności zawodowej.

„Program nie do końca odpowiada na kwestie pracy zdalnej, ponieważ nie jest ona wprost wpisana w programie (...) Czyli mamy sytuację następującą, że dany wnioskodawca podejmuje zatrudnienie, ale nie jest ono powiązane z miejscem, miejscem pracodawcy.” (Lp19_biuroPFRON)

Realizacja programu nie napotyka istotnych barier instytucjonalnych. Wyzwania dotyczą raczej, wskazanych powyżej, czynników społecznych i postaw beneficjentów – niskiej gotowości do podjęcia pracy czy przeprowadzki, a także schematów korzystania z pomocy społecznej.

„Nie mówię, że wszystkie oczywiście, ale te osoby przez swoją niepełnosprawność czasami mają bardziej taki roszczeniowy charakter (...) niejednokrotnie cierpią, cierpią ból (...) Ale zdrowa osoba czasami więcej by w cudzysłowie przełknęła niż taka osoba (...) mamy wiele aspektów, także i społecznych, i właśnie związanych z regulacjami. One wpływają przede wszystkim na ten program (...)” (Lp19_biuroPFRON)

Zauważono także, że w niektórych przypadkach problemem nie jest samo wykonanie programu, lecz zmieniające się otoczenie ekonomiczne – inflacja, wzrost czynszów i trudności na rynku mieszkaniowym, a więc czynniki zewnętrzne, na które realizatorzy, ani instytucja zarządzająca programem nie mają wpływu. Pomimo tych wyzwań, realizacja przebiega zgodnie z zasadą elastyczności i indywidualnego podejścia do beneficjentów.

„Podejmowaliśmy decyzje indywidualne w tym zakresie, bo czasami duża aglomeracja (...) jest niewątpliwym ułatwieniem do życia dla takiej osoby.” (Lp19_biuroPFRON)

Dodatkowym problemem pozostaje niska otwartość części pracodawców na zatrudnianie osób z niepełnosprawnościami, co wpływa pośrednio na efektywność programu – brak stabilnych możliwości pracy utrudnia beneficjentom spełnianie kryterium zatrudnienia i utrzymanie samodzielności.

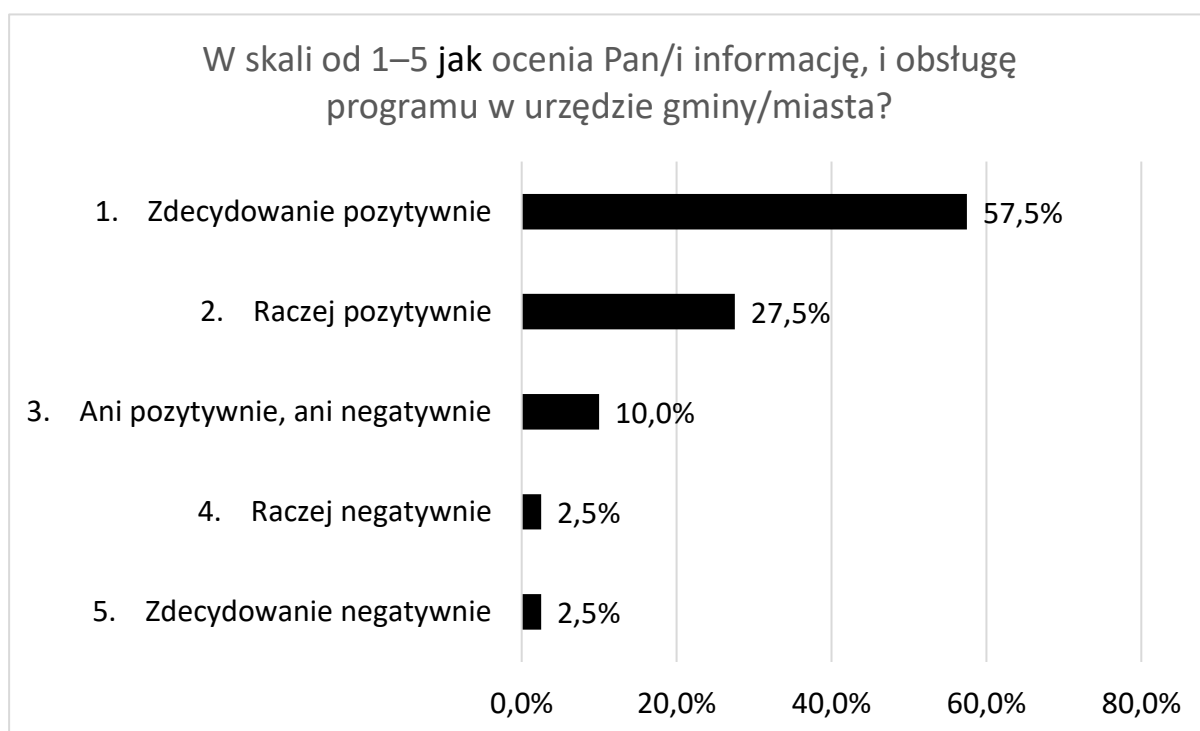
„jest jeszcze kwestia pracodawcy (...) Gdzieś kiedyś było takie opracowanie, dlaczego pracodawcy wolą płacić na PFRON, niż zatrudniać osoby niepełnosprawne. Przedsiębiorcy często podchodzą do zatrudnienia osób niepełnosprawnych jako trudności, obciążenia.” (Lp19_biuroPFRON)

Ocena obsługi programu

Obsługa programu oceniona została przez beneficjentów biorących udział w badaniu pozytywnie. Ponad połowa respondentów biorących udział w badaniu ilościowym (57,5%) oceniła obsługę w urzędzie gminy/miasta zdecydowanie pozytywnie, a kolejne 27,5% wskazało ocenę raczej pozytywnie. Neutralnie wypowiedziało się 10,0% osób. Oceny negatywne były marginalne: raczej negatywnie i zdecydowanie negatywnie po 2,5% każda. Łącznie 85,0% respondentów oceniło obsługę pozytywnie, co świadczy o wysokim poziomie satysfakcji z jakości informacji i wsparcia w urzędach. Niewielki odsetek ocen negatywnych sugeruje, że problemy są incydentalne i nie mają charakteru systemowego.

Wykres 15 Ocena informacji i obsługi programu w urzędzie miasta/ gminy

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI N=80

Również współpraca samorządów z oddziałami PFRON oceniona została wysoko. Oddziały pozytywnie oceniają przekazanie realizacji programu samorządom powiatowym jako jednostkom najbliższym beneficjentów. Jednocześnie niektóre Oddziały wskazują na pewne trudności: ograniczoną komunikację i brak spójnych wytycznych. Zasady programu od początku nie były dostatecznie klarowne, a odpowiedzi z centrali nie zawsze docierały do wszystkich oddziałów, co powodowało rozbieżności w interpretacji.

„Zasady tego programu nie były też takie do końca klarowne i było bardzo dużo pytań dotyczących tego programu. (...) Dobrze by było, żeby odpowiedzi biura były wysyłane do wszystkich oddziałów, wtedy do zminimalizuje liczbę pytań powtarzających się”
(Lp9_oddział_PFRON)

Niektórzy przedstawiciele Oddziałów PFRON zwracają również uwagę na ograniczone zasoby kadrowe po stronie powiatów i brak dedykowanych środków na promocję i obsługę programu. W konsekwencji jego wdrażanie ma charakter zachowawczy i ograniczony.

„Mamy pracownika powiatu, który dostaje z dnia na dzień realizację kolejnego programu pod nazwą SAM Mieszkanie dla absolwenta. Nie ma z tego pieniędzy, ma dodatkowe obowiązki. Ja się nie dziwię, jeśli dany pracownik nie będzie z entuzjazmem promował tego programu.” (Lp17_oddział_PFRON)

Reasumując, realizacja wsparcia w ramach programu przebiegała sprawnie, beneficjenci nie napotykali większych trudności formalnych, a kontakt z instytucjami wdrażającymi był oceniany bardzo pozytywnie. Problemy zgłaszane przez uczestników miały charakter jednostkowy i dotyczyły głównie braku dodatkowego wsparcia czy trudności w znalezieniu pracy. Z perspektywy instytucji realizujących, program był wdrażany zgodnie z procedurami, choć wskazywano na potrzebę doprecyzowania niektórych zapisów, np. dotyczących pracy zdalnej czy sytuacji losowych. Wyzwania dotyczyły również braku mechanizmu dostosowania wysokości dopłat do rosnących kosztów najmu oraz ograniczonych zasobów kadrowych i finansowych po stronie samorządów. Obsługa programu w urzędach została oceniona bardzo dobrze, a współpraca między PFRON a samorządami – mimo pewnych, choć marginalnych, trudności komunikacyjnych – była pozytywna.

Efekty realizacji programów

Udział w programie „Mieszkanie dla absolwenta” w zdecydowanej większości przypadków przyniósł beneficjentom realną poprawę jakości życia, zwiększenie samodzielności i poczucia bezpieczeństwa finansowego. Dla wielu młodych osób z niepełnosprawnością była to pierwsza szansa, by rozpocząć samodzielne życie w nowym mieście, często także pierwszy etap budowania niezależności od rodziny. Istotnym efektem było zwiększenie poczucia bezpieczeństwa finansowego, komfort psychiczny i dostęp do życia towarzyskiego, szczególnie w większych miastach.

W ujęciu całościowym, podkreślić należy, że program skutecznie realizuje swój cel główny – wspieranie niezależności życiowej młodych osób z niepełnosprawnościami. W niemal każdej rozmowie z beneficjentami pojawiały się wypowiedzi wskazujące na wzrost samodzielności, poprawę mobilności oraz większe poczucie sprawczości. Dla osób z niepełnosprawnością ruchową kluczowe znaczenie miały udogodnienia takie jak winda, szerokie korytarze, brak progów czy dostosowana łazienka.

„Tego miejsca jest więcej [w mieszkaniu], a wiadomo, że go potrzebuję, bo poruszam się o kulach albo na wózku” (ID5_beneficjent, znaczny stopień niepełnosprawności)

Większość badanych beneficjentów wskazywała, że program pozwolił im zamieszkać w lokalach nowoczesnych, pozbawionych barier architektonicznych, lepiej dopasowanych

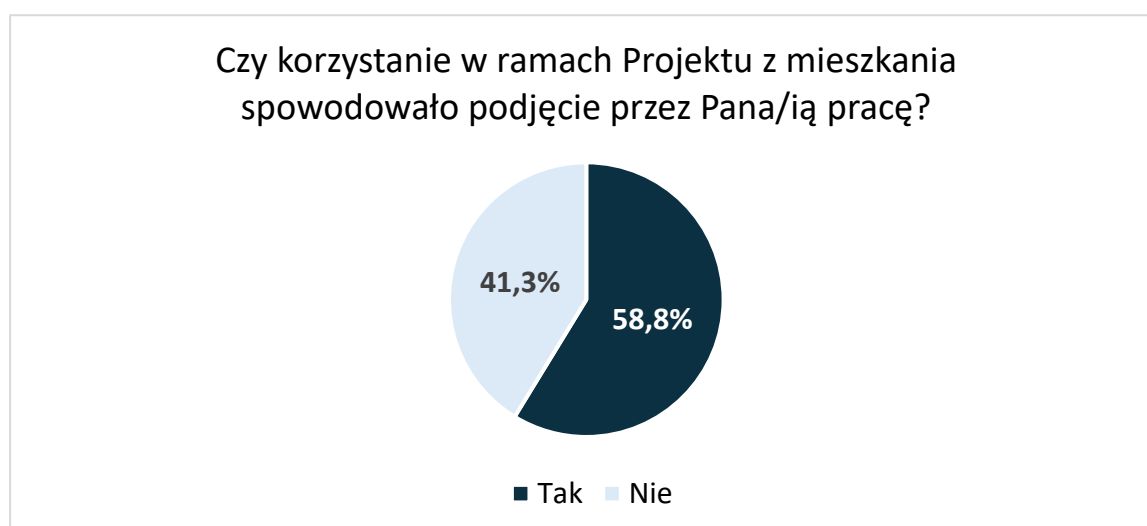

do indywidualnych ograniczeń wynikających z rodzaju niepełnosprawności. Przeprowadzka często oznaczała nie tylko zmianę miejsca zamieszkania, ale też symboliczne przejście w dorosłość. Istotnym efektem ich poczucie bezpieczeństwa finansowego, komfort psychiczny i dostęp do życia towarzyskiego, szczególnie w większych miastach.

„Myślę, że takiej samodzielności i możliwości usamodzielnienia się [...] Dzięki temu programowi mogłam sobie pozwolić, żeby się wyprowadzić i być niezależną [...]”
(IDI4_beneficjent, umiarkowany stopień niepełnosprawności)

Efekty w zakresie aktywności zawodowej były zróżnicowane: co prawda większość beneficjentów wskazała, że korzystanie z mieszkania w ramach projektu spowodowało podjęcie pracy (58,8%), natomiast 41,3% nie podjęło zatrudnienia w związku z uczestnictwem w programie – przy czym należy podkreślić, że ponad 1/3 z tych osób posiadała już zatrudnienie w momencie realizacji programu, zatem odsetek ten, jest w rzeczywistości niższy.

Wykres 16 Podjęcie pracy zawodowej

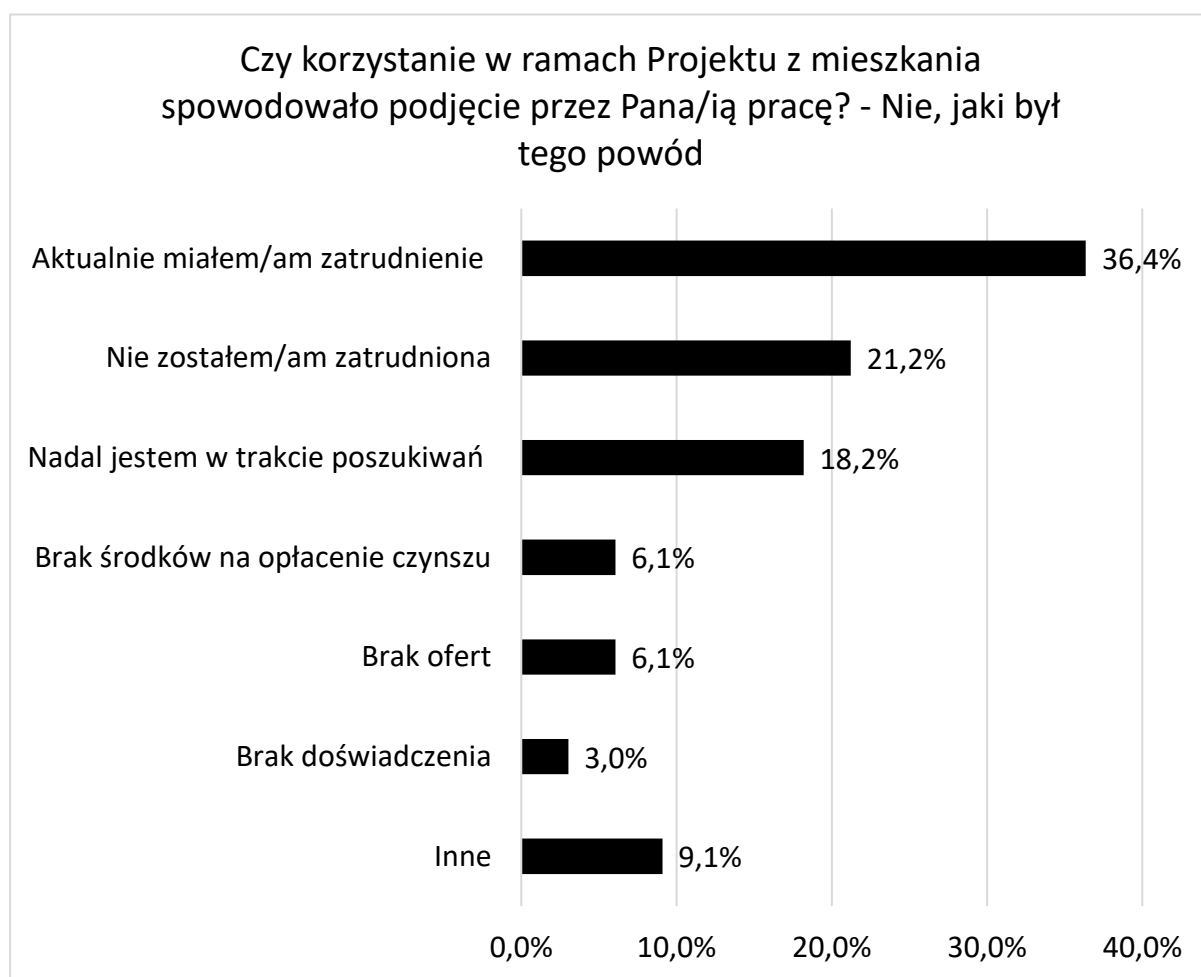

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI N=80

Wśród osób, które nie podjęły pracy (tj. spośród 41,3% badanych), najczęściej wskazywanym powodem było to, że aktualnie miały zatrudnienie (36,4%). Kolejne przyczyny to brak zatrudnienia mimo starań (21,2%) oraz nadal trwające poszukiwania pracy (18,2%). Rzadziej pojawiały się odpowiedzi brak ofert pracy i brak środków na opłacenie czynszu (po 6,1%), a najrzadziej brak doświadczenia (3,0%). Wyniki te jasno pokazują, że brak podjęcia pracy w większości przypadków wynikał z sytuacji zawodowej respondentów (posiadanie zatrudnienia lub trudności w znalezieniu pracy), a w mniejszym stopniu z barier finansowych czy kompetencyjnych.

Wykres 17 Powody braku podjęcia pracy zawodowej

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI N=80

Część beneficjentów doświadcza trudności ze znalezieniem pracy, co spowodowane może być nie tylko brakiem ofert, ale także niechęcią pracodawców do zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami, co wpływa pośrednio na efektywność programu. Zwracali na to uwagę przedstawiciele biura PFRON, podkreślając tym samym, że brak stabilnych możliwości pracy utrudnia beneficjentom spełnianie kryterium zatrudnienia i utrzymanie samodzielności.

„Jest jeszcze kwestia pracodawcy (...) Gdzieś kiedyś było takie opracowanie, dlaczego pracodawcy wolą płacić na PFRON, niż zatrudniać osoby niepełnosprawne. Przedsiębiorcy często podchodzą do zatrudnienia osób niepełnosprawnych jako trudności, obciążenia.”
(Lp19_biuroPFRON)

W końcu, podjęcie aktywności zawodowej uzależnione jest także od samych chęci beneficjentów: zdaniem przedstawiciela biura PFRON, niektóre osoby mają niską gotowość do podjęcia pracy czy przeprowadzki, a także utrwalonych schematów korzystania z pomocy społecznej.

„Nie mówię, że wszystkie oczywiście, ale te osoby przez swoją niepełnosprawność czasami mają bardziej taki roszczeniowy charakter (..) niejednokrotnie cierpią, cierpią ból (...) Ale zdrowa osoba czasami więcej by w cudzysłowie przełknęła niż taka osoba (...) mamy wiele aspektów, także i społecznych, i właśnie związanych z regulacjami. One wpływają przede wszystkim na ten program (...) (Lp19_biuroPFRON)

Dla wielu uczestników kluczowe było jednak nie tyle znalezienie nowej pracy, co wiąże się oczywiście z dużymi zmianami, ale także utrzymanie aktywności zawodowej i elastyczności zatrudnienia, zwłaszcza w przypadku osób z ograniczeniami ruchowymi lub wzrokowymi.

„program wspiera mnie w finansowaniu mieszkania, co zdecydowanie poprawia moją sytuację, jeśli chodzi o poszukiwanie pracy.” (IDI15_beneficjent, znaczny stopień niepełnosprawności)

Istotnym aspektem było także dostosowanie tej pracy do wykształcenia badanych, lokalizacji ich zamieszkania. Wśród osób, które podjęły pracę po skorzystaniu z mieszkania w ramach projektu, zdecydowana większość (87,2%) wskazała, że miejsce zatrudnienia znajduje się w tej samej lokalizacji co mieszkanie. Ponadto 76,6% respondentów oceniło, że wykonywana praca jest zgodna z ich wykształceniem i kwalifikacjami, a 70,2% pracuje na podstawie umowy o pracę, co świadczy o stabilności zatrudnienia. Jedynie 12,8% osób uzależniało lokalizację pracy od miejsca zamieszkania rodziny, co pokazuje, że projekt miał większy wpływ na wybór lokalizacji niż czynniki rodzinne.

Tabela 19 Ocena stwierdzeń dotyczących pracy

Stwierdzenia	Tak	Nie
Praca znajduje się w tej samej lokalizacji, co mieszkanie, z którego korzystam	87,2%	12,8%
Wykonywana przeze mnie praca jest zgodna z moim wykształceniem, kwalifikacjami	76,6%	23,4%

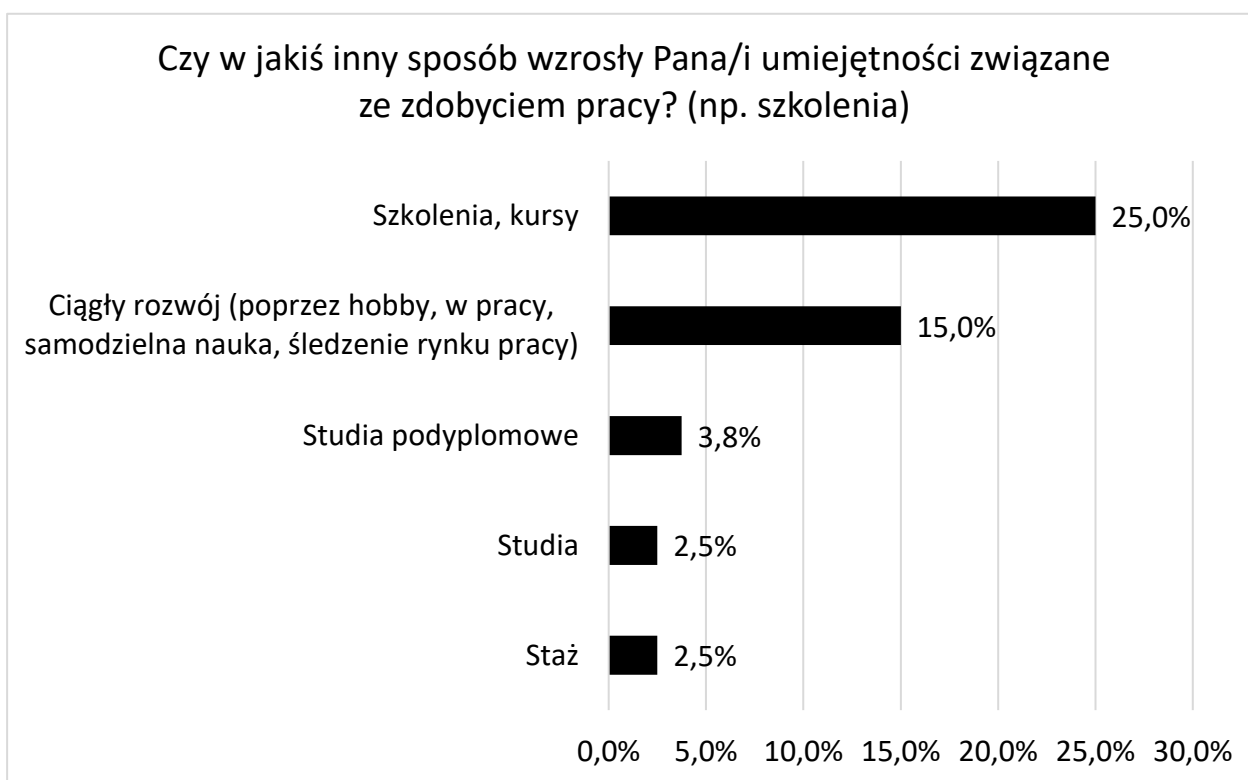

Stwierdzenia	Tak	Nie
Praca wykonywana jest na zasadzie umowy o pracę	70,2%	29,8%
Lokalizacja podjętej pracy uzależniona jest od miejsca zamieszkania mojej rodziny	12,8%	87,2%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI N=80

Spośród beneficjentów, którzy zadeklarowali, że ich umiejętności związane ze zdobyciem pracy wzrosły, 25% badanych wskazało, że stało się tak dzięki szkoleniom, kursom (25%), czy ciągłemu rozwojowi (poprzez hobby, w pracy, samodzielną naukę, śledzenie rynku pracy) – 15% wskazań. Należy jednak w tym miejscu nadmienić, że 26,3% beneficjentów zadeklarowało, że ich umiejętności nie wzrosły w żadnym z wymienionych zakresów.

Wykres 18 Wzrost umiejętności związanych ze zdobyciem pracy*

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI N=80

Kolejnym istotnym wymiarem pozytywnych zmian (a co za tym idzie efektem programu), związanym z uzyskaniem mieszkania i wsparciem, była poprawa komfortu psychicznego i poczucia integracji. Prawie wszyscy beneficjenci biorący udział w badaniu (92,5%) zadeklarowali wzrost uczestnictwa w życiu towarzyskim, natomiast tylko 7,5% nie zauważyło takiej zmiany. W uzasadnieniach pojawiały się doprecyzowania, że brak wzrostu wynikał

z indywidualnych czynników, takich jak stan psychiczny, wcześniejszy brak problemów z życiem towarzyskim czy zaburzenia lękowe utrudniające kontakty społeczne.

Wykres 19 Wzrost uczestnictwa w życiu towarzyskim w miejscowości, w której mieszka respondent

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI N=80

Beneficjenci podkreślali, że wpływ na poprawę ich relacji towarzyskich miało także mieszkanie w większym mieście, co ułatwiało przede wszystkim nawiązywanie znajomości i zmniejszało poczucie samotności. Zwracali uwagę, że w małych miejscowościach izolacja społeczna jest bardziej odczuwalna, co może wpływać na ich samopoczucie i integrację.

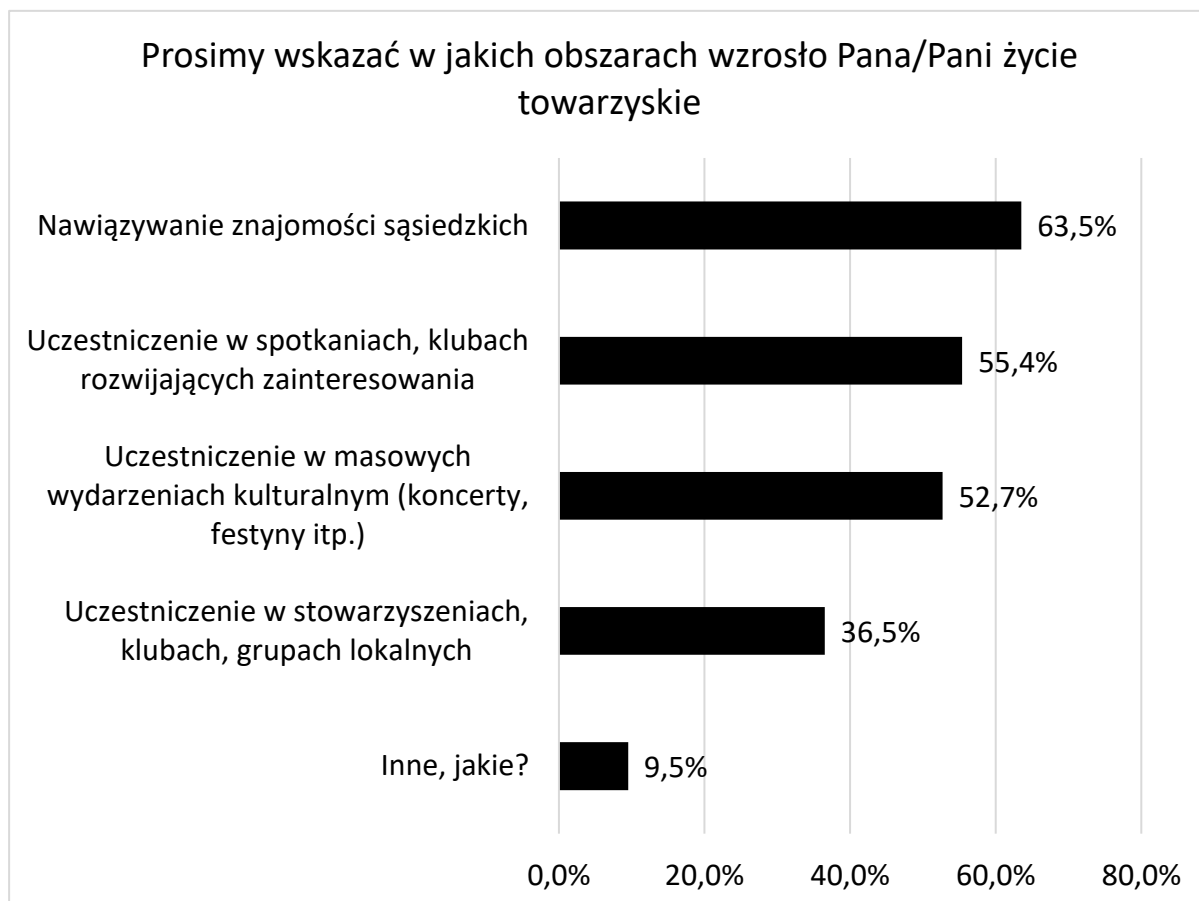
„Zdecydowanie łatwiej jest mi nawiązywać po prostu znajomości, bo wiadomo, że w większych miastach jest więcej osób i nie czuć aż takiej samotności jak na przykład w takim małym mieście.” (ID15_beneficjent, znaczny stopień niepełnosprawności)

Potwierdzają to wskazania beneficjentów biorących udział w badaniu ilościowym. Respondenci, którzy częściej uczestniczyli w życiu towarzyskim wskazywali dodatkowo, że najczęściej dochodziło u nich do zawiązania znajomości sąsiedzkich (63,5%). Wskazywali także na uczestniczenie w spotkaniach i klubach rozwijających zainteresowania (55,4%) oraz uczestniczenie w masowych wydarzeniach kulturalnych takich jak koncerty czy festyny (52,7%). Nieco rzadziej pojawiały się odpowiedzi dotyczące uczestnictwa w stowarzyszeniach, klubach i grupach lokalnych (36,5%). Prawie co dziesiąty beneficjent wskazywał na inne obszary, takie jak: nawiązywanie nowych znajomości, spotkania ze

znajomymi, swobodny dostęp do rehabilitacji, udział w szkoleniach, kursach, uczelni, praca, znajomości zawarte w miejscu pracy oraz znalezienie pracy.

Wykres 20 Obszary, w jakich wzrosło życie towarzyskie respondenta

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI N=80, dane dotyczą pytania wielokrotnego wyboru w związku z tym wartości procentowe nie sumują się do 100%.

Program przynosił też efekty pośrednie, szczególnie w zakresie poczucia bezpieczeństwa i stabilności finansowej. Dofinansowanie czynszu pozwalało zredukować stres związany z kosztami utrzymania i planowaniem przyszłości.

„Jestem zadowolona, bo pomogło mi to trochę. Trochę mi odebrało stresu i mogłam sobie na spokojnie poszukać pracy już w Warszawie.” (IDI16_beneficjent, znaczny stopień niepełnosprawności)

W części wywiadów jakościowych z beneficjentami pojawiały się także efekty nieplanowane, mające charakter rozwojowy – np. możliwość adopcji psa asystującego, poprawa warunków rehabilitacji czy większa aktywność społeczna.

„Poszukiwałam mieszkania, w którym będę miała przestrzeń na psa asystującego [...] dzięki programowi mogłam wybrać mieszkanie [...] które faktycznie metrażowo zapewnia komfort” (IDI15_beneficjent, znaczny stopień niepełnosprawności)

Poprawa jakości życia, poczucia samodzielności, także poprzez uzyskanie niezależności finansowej i zawodowej, poprawa relacji towarzyskich to istotne efekty programu wskazane przez znaczną część beneficjentów. Trzeba jednak podkreślić, że efekty społeczne programu, zdaniem jego realizatorów, są najlepiej widoczne w dużych ośrodkach miejskich, gdzie beneficjenci mogą łączyć wsparcie mieszkaniowe z aktywizacją zawodową i dostępnymi usługami. W dużych miastach program funkcjonuje więc intensywnie i efektywnie; realizatorzy zauważają tam również efekty pośrednie, takie jak zwiększenie mobilności, integracji społecznej i aktywności zawodowej uczestników. Dofinansowanie pozwala im przenieść się z małych miejscowości do ośrodków oferujących edukację, rehabilitację i zatrudnienie.

„Wsparcie jest widoczne na tyle, że ta aktywizacja zawodowa czy nawet ta społeczna tych ludzi przebiega bardzo dobrze.” (Lp18_realizator)

Tam, gdzie istnieje dostępna infrastruktura mieszkaniowa i aktywny rynek pracy, program przekłada się na konkretne efekty społeczne i zawodowe. We Wrocławiu, gdzie z programu skorzystało ok. 18 osób, wsparcie przyczyniło się do poprawy jakości życia i większej samodzielności beneficjentów:

„Wrocław jako duże miasto jest bardzo atrakcyjny, jeżeli chodzi o poszukiwanie pracy.” (Lp18_realizator)

W mniejszych powiatach efekty są symboliczne lub trudne do uchwycenia, głównie z powodu braku zainteresowania programem lub braku warunków do jego realizacji. W wielu regionach osoby z niepełnosprawnościami są zainteresowane pomocą, lecz odpadają na etapie kwalifikacji lub nie znajdują odpowiedniego lokalu. Realizatorzy z regionów o małej liczbie beneficjentów zwracali także uwagę, że program nie w pełni odpowiada na realne warunki rynkowe — w wielu powiatach dostępnych mieszkań po prostu nie ma.

„Osób, które się pytały o program jest kilkadziesiąt, kilkadziesiąt razy więcej niż tych, które się kwalifikowały, chciały złożyć wniosek. Także można powiedzieć, że zainteresowanie dofinansowaniem jest duże.” (Lp7_realizator)

„U nas w powiecie brakuje tych dostępnych mieszkań” (Lp10_realizator)

Podsumowując, efekty programu ocenić należy jako istotne. Program przyniósł beneficjentom realną poprawę jakości życia, zwiększenie samodzielności oraz poczucia bezpieczeństwa finansowego i psychicznego. Umożliwił wielu młodym osobom z niepełnosprawnościami rozpoczęcie niezależnego życia w nowym mieście, często po raz

pierwszy poza domem rodzinnym. Wpłynął pozytywnie na aktywność zawodową – większość uczestników podjęła pracę, a zatrudnienie często było zgodne z ich kwalifikacjami i znajdowało się w tej samej lokalizacji co mieszkanie. Program wspierał także rozwój kompetencji zawodowych i społecznych, poprawę relacji towarzyskich oraz integrację społeczną, szczególnie w dużych miastach. Dodatkowo, dofinansowanie czynszu redukowało stres związany z kosztami utrzymania, a w niektórych przypadkach umożliwiało realizację indywidualnych potrzeb, takich jak adopcja psa asystującego czy dostęp do rehabilitacji. Efekty programu były szczególnie widoczne i trwałe w przypadku wsparcia oferowanego w dużych miastach, gdzie beneficjenci mieli lepszy dostęp do infrastruktury mieszkaniowej i rynku pracy.

Podsumowanie

Biorąc pod uwagę kryterium skuteczności, program w znacznym stopniu realizuje swój główny cel, jakim jest wspieranie osób z niepełnosprawnościami w osiągnięciu niezależności życiowej oraz aktywizacji zawodowej i społecznej. Program przede wszystkim przyczynił się również do zwiększenia aktywności zawodowej beneficjentów – ponad połowa respondentów biorących udział w badaniu ilościowym zadeklarowała, że dzięki wsparciu (a dokładniej dzięki korzystaniu z mieszkania), podjęła zatrudnienie. Wśród osób, które nie podjęły pracy, dominowały przyczyny niezależne od programu – trudności w znalezieniu zatrudnienia, brak ofert pracy lub trwające poszukiwania.

Należy również podkreślić, że dla wielu uczestników kluczowe było utrzymanie dotychczasowej aktywności zawodowej, a niekoniecznie jej rozpoczęcie.

W zakresie aktywności społecznej, program przyniósł wyraźne efekty. Wyniki badań wskazują, że dla wielu beneficjentów udział w programie był pierwszą okazją do samodzielnego zamieszkania poza domem rodzinnym, co stanowiło istotny krok w kierunku ich samodzielności.

Lokale wynajmowane w ramach programu były oceniane jako nowoczesne, funkcjonalne i dobrze zlokalizowane, co znacząco wpływało na poprawę jakości życia uczestników.

Warto jednak zaznaczyć, że część osób już wcześniej była aktywna zawodowo, co oznacza, że program w ich przypadku pełnił funkcję stabilizującą, a nie aktywizującą.

Aż 92,5% beneficjentów zadeklarowało wzrost uczestnictwa w życiu towarzyskim, co wiązano z zamieszkaniem w większych miastach, lepszym dostępem do infrastruktury społecznej oraz większą otwartością środowiska lokalnego. Wzrost samodzielności, mobilności i integracji społecznej został potwierdzony zarówno w badaniach ilościowych, jak i jakościowych.

Jakość oferowanego wsparcia oceniana była przez beneficjentów również bardzo wysoko.

Proces aplikowania do programu został uznany za przejrzysty i możliwy do samodzielnego przejścia, a kontakt z realizatorami – głównie pracownikami PCPR – był oceniany jako profesjonalny i oparty na zrozumieniu specyfiki potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

W przeważającej większości przypadków beneficjenci nie napotykali istotnych trudności formalnych ani administracyjnych.

Mieszkania wynajmowane w ramach programu były w większości dostosowane do potrzeb osób z ograniczeniami ruchowymi lub wzrokowymi – wyposażone w windy, pozbawione progów, z odpowiednim metrażem i lokalizacją. Respondenci podkreślali, że lokalizacja mieszkań – w pobliżu uczelni, miejsc pracy i komunikacji publicznej – znacząco zwiększała ich mobilność i samodzielność. Jednocześnie wskazano na pewne obszary wymagające poprawy, co szczegółowo opisane zostało we wcześniejszych rozdziałach. Należy jednak nadmienić, że są to sugestie zmian, które mogą wpłynąć na jeszcze lepsze dopasowanie wsparcia do oczekiwań i potrzeb beneficjentów, nie dotyczą one kwestii o strategicznym znaczeniu dla programu.

Ocena efektywności programu uwzględniała relację pomiędzy nakładami finansowymi a osiągniętymi rezultatami. Należy podkreślić ponownie, że dzięki programowi udało się osiągnąć znaczące efekty społeczne, takie jak wzrost samodzielności, poprawa jakości życia, aktywizacja społeczna. Biorąc jednak pod uwagę aktywizację zawodową, a dokładniej stopień realizacji wskaźnika pod nazwą „liczba osób, która podjęła zatrudnienie w trakcie trwania Programu” (który określony został na 2500 osób), jest on, na moment przeprowadzenia niniejszej ewaluacji stosunkowo niski. Przedmiotowe badanie objęło 80 beneficjentów spośród 212 objętych wsparciem, co stanowi 37,7% ogółu. Spośród 80 uczestników badania, 41,3% nie podjęło zatrudnienia w wyniku skorzystania ze wsparcia, jednak należy mieć na uwadze, że część z tych osób już posiadała zatrudnienie (zdobyła je nie w wyniku wsparcia). Ogólnie więc, bez zatrudnienia pozostawało 26,2% osób. Najczęstszą przyczyną był brak zatrudnienia mimo starań (21,2%) oraz nadal trwające poszukiwania pracy (18,2%). Marginalnie pojawiały się wskazania na brak ofert pracy i brak środków na opłacenie czynszu (po 6,1%), a najrzadziej brak doświadczenia (3,0%).

Ogólnie więc w chwili badania zatrudnionych było 59 osób (na 80 przebadanych – czyli 73,7%) Ekstrapolując ten wynik na całą populację – wszystkich beneficjentów wsparcia (czyli 212 osoby), 56 osób nie podjęło żadnego zatrudnienia, zaś pozostałe 156 osób uzyskało zatrudnienie. Biorąc pod uwagę powyższe, wskaźnik pn. liczba osób, która podjęła zatrudnienie w trakcie trwania Programu osiągnie zakładaną wartość (2500 osób), przy objęciu wsparciem 3 392 osób.

Należy jednak mieć na uwadze, że dane dostępne w statystyce publicznej wskazują, że wśród osób z niepełnosprawnościami wskaźnik zatrudnienia osiąga stosunkowo niskie wartości: jak podaje GUS¹² w 2024 roku wskaźnik zatrudnienia wśród osób w wieku 16–64 lat z niepełnosprawnością wynosił 30,5%. Oznaczało to, że niemal 70% osób z niepełnosprawnością znajdowało się poza rynkiem pracy. Na tym tle (i tym samym osadzając program w szerszym kontekście społeczno-demograficznym), wyniki analizowanego programu wypadają znacząco lepiej. Zatrudnienie po skorzystaniu ze wsparcia podjęło 58,7% uczestników badania (łącznie 73,7% osób posiadało zatrudnienie w chwili badania); ten odsetek był zatem niemal dwukrotnie wyższy niż średnia krajowa dla osób z niepełnosprawnościami.

W tym kontekście świadczy to o skuteczności zastosowanego modelu wsparcia – zarówno w kontekście aktywizacji zawodowej, jak i przełamywania barier utrudniających wejście na rynek pracy. Uzyskane wyniki sugerują, że program realnie zwiększa szanse uczestników na podjęcie zatrudnienia, a jego efektywność przewyższa wskaźniki obserwowane w populacji osób z niepełnosprawnościami. Można więc uznać, że zastosowane interwencje są adekwatne.

Należy także podkreślić, że wsparcie projektowane w ramach programu jest potrzebne i ma charakter wielowymiarowy i poza wskaźnikowy: obejmuje nie tylko poprawę życia zawodowego, ale także towarzyskiego, sąsiedzkiego, rodzinnego, sprzyja reintegracji społecznej, a co za tym idzie poprawie zdrowia psychicznego. Dla zwiększenia stopnia realizacji wyżej wskazanego wskaźnika, rekomenduje się projektowania wsparcia także dla osób z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności.

W kwestii efektywności finansowej nadmienić trzeba, że w niektórych powiatach środki przeznaczone na realizację programu nie były w pełni wykorzystywane. Wynikało to głównie z ograniczonego zainteresowania programem, które z kolei było efektem restrykcyjnych kryteriów kwalifikacyjnych (np. wspomniany powyżej wymóg znacznego stopnia niepełnosprawności).

Wskazywano również na brak mechanizmu waloryzacji dopłat, co w kontekście rosnących kosztów najmu ograniczało realną siłę wsparcia finansowego.

Z punktu widzenia realizatorów, program był wdrażany zgodnie z procedurami, jednak badanie ujawniło, że pewne problemy czy bariery proceduralne wynikały bezpośrednio z braku wystarczającej wiedzy dotyczącej zasad i kryteriów programu. W tym kontekście istotne staje się wzmocnienie koordynacji działań pomiędzy PFRON a jednostkami samorządowymi.

¹² Dane GUS/BDL dla roku 2024: <https://bdl.stat.gov.pl/bdl/dane>

Zgłaszano również potrzebę wprowadzenia jednolitego systemu monitorowania efektów programu oraz lepszego przepływu informacji pomiędzy instytucjami.

Z perspektywy kryterium użyteczności, program trafnie odpowiada na potrzeby różnych grup osób z niepełnosprawnościami – zarówno tych, które wymagają udogodnień architektonicznych, jak i tych, które cenią przede wszystkim stabilność finansową i możliwość planowania życia w mieście. W niemal wszystkich przypadkach beneficjenci deklarowali, że bez tego wsparcia nie byłoby w stanie samodzielnie wynająć mieszkania w dużym ośrodku. Potwierdzają to także wyniki badania ilościowego: prawie wszyscy badani (ponad 93%) wskazali na zaspokojenie potrzeb mieszkaniowych w ramach programu. Dla wielu uczestników program był impulsem do zmiany miejsca zamieszkania, podjęcia pracy lub kontynuacji nauki w bardziej sprzyjających warunkach. Wskazywano także na pewne rezultaty nieplanowane, ale pozytywne – takie jak poprawa zdrowia psychicznego, możliwość adopcji psa asystującego, lepszy dostęp do rehabilitacji czy większą aktywność społeczną. Program przyczynił się także do zwiększenia poczucia bezpieczeństwa finansowego i stabilności życiowej beneficjentów.

Wskazywano jednak na potrzebę rozszerzenia grupy docelowej programu – w szczególności o osoby z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności.

Wnioski i rekomendacje z przeprowadzonych badań

Poniżej znajdują się rekomendacje wraz z powiązanymi z nimi wnioskami. Rekomendacje i wnioski pogrupowane zostały według etapów realizacji programu.

Główny wniosek: analiza wyników przedmiotowego badania jednoznacznie wskazuje, że program jest skutecznym narzędziem wspierającym osoby z niepełnosprawnościami w procesie aktywizacji zawodowej. Odsetek beneficjentów programu, którzy podjęli zatrudnienie w wyniku programu jest niemal dwukrotnie wyższy niż średnia krajowa dla osób z niepełnosprawnościami, co potwierdza skuteczność zastosowanego modelu wsparcia w zakresie aktywizacji zawodowej. Jednocześnie program pełni funkcję stabilizacyjną dla osób już aktywnych zawodowo (9,6% respondentów- beneficjentów- posiadało już zatrudnienie w momencie przystąpienia do programu). Udział w programie pozytywnie wpływa na zdrowie psychiczne, integrację społeczną i ogólnie na poczucie bezpieczeństwa życiowego. Wszystko to stanowi podstawę do kontynuacji programu.

Główna rekomendacja: kontynuowanie programu

Adresat rekomendacji: PFRON

Efekty realizacji programów

Wniosek: ponad połowa beneficjentów (58,8%) biorących udział w badaniu ilościowym podjęła zatrudnienie w wyniku udziału w programie. Należy zaznaczyć, że zgodnie z zasadami programu, beneficjenci mają 24 miesiące na podjęcie zatrudnienia — wskazany powyżej odsetek może zatem ulec podwyższeniu w dłuższej perspektywie czasowej.

Wniosek: beneficjenci biorący udział w badaniu ilościowym najczęściej, w wyniku udziału w programie, podejmują pracę zgodną z ich kwalifikacjami/wykształceniem (76,6% wskazań beneficjentów w badaniu ilościowym). Beneficjenci ci są zwykle zatrudnieni na podstawie umowy o pracę (70,2%) i pracują w tej samej miejscowości, w której wynajmowane jest mieszkanie (87,2%) a lokalizacja podjętej pracy rzadko jest uzależniona od miejsca zamieszkania rodziny beneficjenta (12,8% wskazań).

Wniosek: beneficjenci programu poprawili swoją sytuację mieszkaniową w wyniku otrzymanego wsparcia. Przed udziałem w programie większość beneficjentów mieszkała z rodziną w niedostosowanych lokalach, pozbawionych wind czy innych rozwiązań architektonicznych, co utrudniało im codzienne funkcjonowanie. Program znacząco poprawił standard życia – mieszkania były w dobrej lokalizacji (z dobrą komunikacją), większe (28–60 m²), w nowoczesnych budynkach z windą, często z dodatkowymi udogodnieniami. Lokalizacja w dużych miastach zwiększała mobilność, dostęp do usług oraz możliwości rozwoju zawodowego i społecznego. Część beneficjentów mieszkała samodzielnie, inni

z partnerem lub członkiem rodziny, co wynikało głównie z potrzeby wsparcia w codziennych czynnościach.

Wniosek: dodatkowym, pozytywnym efektem programu jest zmiana miejsca zamieszkania beneficjentów poprawa komfortu życia w wielu aspektach. Niektórzy beneficjenci biorący udział w badaniu jakościowym zwracali uwagę na poprawę zdrowia psychicznego, zwiększenie poczucia bezpieczeństwa i stabilności finansowej. Dla niemal wszystkich beneficjentów biorących udział w badaniu ilościowym wzrósł także udział w życiu towarzyskim (92,5% wskazań). Respondenci ci najczęściej deklarowali nawiązywanie znajomości sąsiedzkich (63,5%) oraz udział w spotkaniach i klubach rozwijających zainteresowania (55,4%). Ponad połowa badanych (52,7%) uczestniczyła w masowych wydarzeniach kulturalnych, takich jak koncerty czy festyny.

Etap projektowania wsparcia

Wniosek: dane statystyki publicznej wskazują, że wskaźnik zatrudnienia wśród osób z niepełnosprawnościami jest w Polsce niski: dla osób w wieku 16–64 lata wynosił w 2024 roku jedynie 30,5% (GUS), co oznacza, że niemal 70% tej populacji pozostaje poza rynkiem pracy. Na tym tle osiągnięcie zakładanego wskaźnika rezultatu w ramach programu (2500 osób zatrudnionych) może być trudne do realizacji, szczególnie biorąc pod uwagę dodatkowe bariery związane z zasadami programu, np. objęcie wsparciem osób o znacznym stopniu niepełnosprawności (lub umiarkowanym, ale wyłącznie w przypadku niepełnosprawności słuchowej).

Rekomendacja: wskazane jest ponowne przeanalizowanie wartości wskaźnika zatrudnienia zaplanowanego w programie i dostosowanie go do realiów społeczno-demograficznych oraz charakteru grupy beneficjentów.

Adresat rekomendacji: PFRON

Etap promocji programu

Wniosek: Promocja programu, oceniona w badaniu jako niewystarczająca, może wpływać na stopień realizacji wskaźnika określonego w programie (tj. wskaźnika –liczba osób, która podjęła zatrudnienie w trakcie trwania Programu). Niska świadomość potencjalnych beneficjentów dotycząca istnienia programu ogranicza liczbę składanych wniosków, a tym samym udział beneficjentów w oferowanym wsparciu. Tylko 13,2% beneficjentów (biorących udział w badaniu ilościowym) dowiedziało się o programie od pracowników instytucji udzielającej pomocy (GOPS/MOPS, stowarzyszenia, DPS); większość uzyskała informacje z mediów (48,8%) lub od rodziny (15%). Ograniczona rola urzędników w promocji programu jest wyraźnie widoczna. Niektórzy beneficjenci biorący udział w badaniu jakościowym dowiadawali się o programie w sposób przypadkowy lub mieli pewną trudność w znalezieniu informacji o programie.

Rekomendacje: prowadzenie działań promocyjnych w sposób cykliczny przez wszystkich realizatorów, z położeniem szczególnego nacisku na intensyfikację tych działań przez powiaty.

Adresat rekomendacji: PFRON, JST

Etap naboru wniosków

Wniosek: łączna kwota przeznaczona na realizację zawartych 212 umów w skali kraju (w latach 2022-2024) wyniosła 17 335 724,91 zł. Średni koszt przypadający na jedną umowę wynosi zatem 81 722,3 zł. Największe nakłady odnotowano w województwach dolnośląskim (2,4 mln zł, 24 umowy) oraz mazowieckim (1,95 mln zł, 22 umowy). Z kolei województwa o najmniejszej liczbie umów to np. podlaskie (2 umowy, 154 tys. zł).

Wniosek: skala wniosków, którym przyznano dofinansowanie, wynosi 243 zatwierdzone wnioski spośród 716 złożonych w całym okresie realizacji programu, co stanowi około 34%. Pomimo zatwierdzenia 243 wniosków, faktycznie sfinansowano 212. Występowały sytuacje odmowy przyznania dofinansowania – 208 wniosków zostało odrzuconych, a 158 wycofanych przez wnioskodawców. Wśród głównych przyczyn odrzucenia wniosków można wskazać niespełnienie kryteriów formalnych, w tym brak wymaganego stopnia niepełnosprawności (np. lekki stopień, który wyklucza udział w programie), niekompletność dokumentów.

Wniosek: wśród osób aplikujących do programu „Mieszkanie dla absolwenta” dominującą grupę tworzą osoby ze znacznym stopniem niepełnosprawności (138 osób), natomiast umiarkowany stopień posiada 61 osób (ok. 29%). Pod względem aktywności zawodowej 113 beneficjentów było zatrudnionych, a 82 osoby poszukiwały pracy; osoby bezrobotne lub nieaktywne zawodowo stanowiły łącznie 17 przypadków.

Wniosek: największe zainteresowanie programem odnotowano w województwach mazowieckim (97 złożonych wniosków), pomorskim (72) i dolnośląskim (70), natomiast najmniej wniosków pochodziło z województwa opolskiego (16) i podlaskiego (9).

Rekomendacja: intensyfikacja działań promocyjnych w województwach, w których skala składanych wniosków była najniższa.

Adresat rekomendacji: PFRON, JST.

Wniosek: proces naboru i składania wniosków został przez beneficjentów oceniony jako jasny i nieskomplikowany. Zdecydowana większość respondentów biorących udział w badaniu ilościowym (80%) nie napotkała trudności podczas jego realizacji. Beneficjenci biorący udział w badaniu jakościowym podkreślali także, że wniosek był możliwy do samodzielnego złożenia. O przejrzystości procedury i zasadach programu świadczy także fakt, że większość beneficjentów biorących udział w badaniu jakościowym, którzy złożyli wniosek,

otrzymało dofinansowanie -nie zachodziła konieczność uzupełniania dokumentacji. Wyniki te sugerują, że procedura działa sprawnie, jest przejrzysta i prosta w odbiorze.

Wniosek: z przeprowadzonych wywiadów jakościowych z realizatorami i beneficjentami wynika, że część realizatorów jest niedoinformowana w kwestii obowiązujących zasad programu, co prowadzi do przekazywanych beneficjentom niespójnych informacji. Niektórzy realizatorzy biorący udział w badaniu jakościowym wskazywali na przykład na obowiązek zatrudnienia i wykazywania dochodu jako barierę etapu naboru wniosków, mimo że w pierwszych 24 miesiącach formalnie nie ma takiego wymogu. Sytuacja ta potwierdza potrzebę wzmocnienia wiedzy realizatorów w zakresie zasad programu.

Rekomendacja: organizowanie cyklicznych spotkań edukacyjnych i informacyjnych (z realizatorami), które mają na celu informowanie ich o obowiązujących procedurach i kryteriach w programie.

Adresat rekomendacji: PFRON, JST

Wniosek: program w obecnym kształcie został oceniany (przez realizatorów i przedstawicieli biura PFRON w badaniu jakościowym) jako ukierunkowany do zbyt wąskiej grupy odbiorców, ponieważ obejmuje głównie osoby ze znacznym stopniem niepełnosprawności (tylko w przypadku osób z niepełnosprawnością narządu słuchu dopuszczalny jest umiarkowany stopień niepełnosprawności), może ograniczać jego dostępność i skuteczność.

Realizacja wsparcia

Wniosek: Realizowane wsparcie, jak wynika z wypowiedzi większości beneficjentów biorących udział w badaniu jakościowym, było dostosowane i adekwatne do ich najważniejszych oczekiwań i potrzeb. Główne potrzeby mieszkaniowe beneficjentów biorących udział w badaniu ilościowym koncentrowały się przede wszystkim na możliwości samodzielnego zamieszkania – tę potrzebę wskazało 71,3% badanych i zmianie lokalizacji w celu znalezienia pracy i dostępu do instytucji i innych placówek (67,5%). Zdaniem beneficjentów biorących udział w badaniu jakościowym program w dużym stopniu odpowiadał na potrzeby beneficjentów, dotyczące dostosowania mieszkania (m.in. brak progów, windy, odpowiedni metraż) w dobrze skomunikowanych lokalizacjach.

Wniosek: beneficjenci programu nie wskazali na konieczność poszerzenia wsparcia o dodatkowe usługi w ramach programu, takie jak doradztwo zawodowe, pomoc, szkolenia. Niektórzy beneficjenci, którzy korzystali z dodatkowych usług, takich jak doradztwo zawodowe, pomoc psychologiczna czy szkolenia, robili to z własnej inicjatywy.

Wniosek: wśród beneficjentów biorących udział w badaniu ilościowym występowała umiarkowana potrzeba rozszerzenia programu o usługę asystenta osobistego – połowa badanych (50%) wskazuje na zasadność takiego rozwiązania, podczas gdy pozostałe 50% nie widzi takiej potrzeby. Analiza wypowiedzi pokazuje, że oczekiwania dotyczą głównie doraźnego wsparcia w zakresie formalności administracyjnych, które dla części osób

z niepełnosprawnościami stanowią barierę. Jednocześnie większość uczestników nie odczuwa potrzeby stałej pomocy w codziennym funkcjonowaniu.

Rekomendacja: nie rekomenduje się wprowadzenia usługi asystenta w ramach programu, w związku z toczącym się procesem legislacyjnym ustawy o asystencji osobistej osób z niepełnosprawnościami – która ma na celu wprowadzenie systemowego i powszechnego wsparcia w tym zakresie.

Adresat rekomendacji: PFRON

Wniosek: w badaniu nie ujawniono występowania powiązań rodzinnych w procesie wynajmu mieszkań ani w zatrudnieniu beneficjentów programu. Realizatorzy biorący udział w badaniu jakościowym wskazywali, że beneficjenci funkcjonowali na rynku mieszkaniowym i pracy w sposób niezależny od rodziny, co oznacza, że program nie generuje ryzyka nadużyć w tym obszarze.

Obsługa programu

Wniosek: obsługa beneficjenta w ramach programu została oceniona przez respondentów biorących udział w badaniu ilościowym (beneficjentów) bardzo pozytywnie – 85,0% respondentów wskazało ocenę pozytywną (w tym 57,5% zdecydowanie pozytywnie), co świadczy o wysokim poziomie satysfakcji z jakości informacji i uzyskanego wsparcia.

Spis tabel i wykresów

Tabela 1. Badania programu SAM „Mieszkanie dla absolwenta”	11
Tabela 2. Powiązanie pytań badawczych dotyczących programu SAM „Mieszkanie dla absolwenta” z technikami badawczymi	15
Tabela 3. Średnie maksymalnych kwot dofinansowania w programie Samodzielność–Aktywność–Mobilność” „Mieszkanie dla Absolwenta”	22
Tabela 4. Skala składanych do programu wniosków w 2022 roku	25
Tabela 5 Skala składanych do programu wniosków w 2023 roku	26
Tabela 6 Skala składanych do programu wniosków w 2024 roku	26
Tabela 7 Skala składanych do programu wniosków w 2025 roku	26
Tabela 8 Skala składanych do programu wniosków, suma końcowa	26
Tabela 9. Charakterystyka osób wnioskujących ze względu na płeć	27
Tabela 10 Charakterystyka osób wnioskujących ze względu na grupę inwalidzką.....	28
Tabela 11 Charakterystyka osób wnioskujących ze względu na stopień niepełnosprawności	28
Tabela 12 Charakterystyka osób wnioskujących ze względu na aktywność zawodową	28
Tabela 13. Podpisane umowy wsparcia w skali województw.....	30
Tabela 15. Charakterystyka beneficjentów wsparcia ze względu na płeć, N=212	32
Tabela 16 Charakterystyka beneficjentów wsparcia ze względu na grupę inwalidzką, N=21232	
Tabela 17 Charakterystyka beneficjentów wsparcia ze względu na stopień niepełnosprawności, N=212.....	32
Tabela 18 Charakterystyka beneficjentów wsparcia ze względu na aktywność zawodową, N=212	32
Tabela 19 Rozkład próby i populacji ogólnej– podział na płeć, wiek, województwo i wykształcenie	33
Tabela 20 Ocena stwierdzeń dotyczących pracy.....	59
Wykres 1. Liczba powiatów zaproszonych przez PFRON do realizacji programu Samodzielność–Aktywność–Mobilność” „Mieszkanie dla Absolwenta”	
22	
Wykres 2. Skala składanych wniosków w ujęciu wojewódzkim, N= 716	27
Wykres 3. Status składanych wniosków.....	29
Wykres 4 Kwota podpisanych umów w skali okresów naborów	31
Wykres 5 Stopień niepełnosprawności badanych	35
Wykres 6 Rodzaj niepełnosprawności.....	36
Wykres 7 Aktywność zawodowa	37
Wykres 8 Źródła wiedzy o wsparciu	40
Wykres 9 Wcześniejsze wnioskowanie o wsparcie w programie	41
Wykres 10 Powody wcześniejszego niekorzystania ze wsparcia	42
Wykres 11 Wystąpienie problemów na etapie składania wniosku	43
Wykres 12 Rodzaje trudności, jakie wystąpiły na etapie składania wniosku.....	44
Wykres 13 Potrzeby mieszkaniowe, które respondent chciał zaspokoić w ramach programu	49
Wykres 14 Potrzeba rozszerzenia programu o usługi asystenta osobistego	51
Wykres 15 Ocena informacji i obsługi programu w urzędzie miasta/ gminy	55
Wykres 16 Podjęcie pracy zawodowej	57
Wykres 17 Powody braku podjęcia pracy zawodowej.....	58
Wykres 18 Wzrost umiejętności związanych ze zdobyciem pracy*	60

Wykres 19 Wzrost uczestnictwa w życiu towarzyskim w miejscowości, w której mieszka respondent.....	61
Wykres 20 Obszary, w jakich wzrosło życie towarzyskie respondenta.....	62